

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

Ревіталізація авторитаризму в ХХІ столітті

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 2 курсу, 605 групи

Медведюк Микола Васильович

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент Швидюк С.М.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2024

Анотація

Кваліфікаційна робота «Ревіталізація авторитаризму в ХХІ столітті» присвячена аналізу сучасних тенденцій відродження та адаптації авторитарних режимів у глобалізованому світі. Дослідження визначає концептуальні основи авторитаризму, висвітлює чинники його зміцнення, зокрема соціально-економічні кризи, цифрові технології та глобалізацію, а також аналізує ідеологічні, мілітаристичні та зовнішньополітичні аспекти авторитарних практик. Розкрито роль таких механізмів, як гібридні режими, цифровий контроль і міжнародна співпраця авторитарних держав. Особливу увагу приділено викликам для глобальної безпеки та демократії, зумовленим поширенням авторитаризму.

Ключові слова: авторитаризм, авторитарний режим, глобалізація, демократія, безпека

Abstract

The qualification paper "Revitalization of Authoritarianism in the 21st Century" is dedicated to analyzing contemporary trends in the resurgence and adaptation of authoritarian regimes in a globalized world. The research outlines the conceptual foundations of authoritarianism, highlights the factors contributing to its strengthening, including socio-economic crises, digital technologies, and globalization, and examines the ideological, militaristic, and foreign policy dimensions of authoritarian practices. The study explores mechanisms such as hybrid regimes, digital control, and international cooperation among authoritarian states. Special attention is given to the challenges posed to global security and democracy by the spread of authoritarianism.

Keywords: authoritarianism, authoritarian regime, globalization, democracy, security

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ М.В. Медведюк

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРИТАРИЗМУ	7
1.1. Концептуалізація та типологія авторитарних режимів у політичній науці.....	7
1.2. Трансформація авторитаризму в умовах глобалізації XXI століття ..	16
1.3. Методологія дослідження сучасних авторитарних тенденцій.....	27
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ АВТОРИТАРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	33
2.1. Соціально-економічні та технологічні передумови посилення авторитарних тенденцій	33
2.2. Ідеологічне обґрунтування та легітимація неоавторитарних режимів	42
2.3. Мілітаризація та експансіонізм як характерні риси сучасного авторитаризму	49
РОЗДІЛ 3. НЕОАВТОРИТАРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ГЛОБАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	55
3.1. Інструменти зовнішньополітичної експансії авторитарних режимів	55
3.2. Вплив авторитарних держав на міжнародний порядок та демократичні інститути	67
3.3. Механізми протидії авторитарним загрозам у сучасному світі.....	75
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пов'язана зі зростаючими викликами, які сучасний авторитаризм ставить перед демократичними системами та глобальною стабільністю. У XXI столітті світ зіткнувся з новими формами авторитаризму, що не обмежуються лише класичними методами обмеження політичних свобод і контролю. Сучасні авторитарні режими демонструють здатність до адаптації, поєднуючи елементи демократії з автократичними практиками, створюючи так звані «гібридні режими», що ускладнює їх ідентифікацію та протидію.

Особливістю сучасного авторитаризму є його спроможність використовувати досягнення глобалізації та цифрових технологій для зміцнення власної влади. Новітні технології дозволяють авторитарним урядам контролювати інформаційний простір, здійснювати масове спостереження за громадянами та впливати на суспільну свідомість через маніпуляцію медіа і соціальних мереж. Це створює серйозні виклики для демократій, які прагнуть зберегти відкритість та плюралізм, але водночас змушені шукати нові підходи до захисту від гібридних загроз.

Важливою складовою актуальності дослідження є також зростаюча міжнародна активність авторитарних режимів, що виходить за межі національних кордонів. Використовуючи інструменти економічного тиску, військової експансії та політичної пропаганди, такі держави створюють нестабільність і сприяють поширенню авторитарних практик у світовій політиці. Це підсилюється явищем, яке дослідники називають «конкурентним авторитаризмом», коли формальні демократичні процедури використовуються як фасад для збереження влади, що підриває віру громадян у демократичні цінності та інститути.

Науковий інтерес до цієї теми також зумовлений необхідністю аналізу умов, які сприяють відродженню та зміцненню авторитаризму. Соціально-економічні кризи, політична поляризація та посилення нерівності створюють

сприятливе середовище для виникнення та легітимації авторитарних лідерів. Такі умови потребують глибокого осмислення, щоб зрозуміти, як саме авторитарні системи адаптуються до сучасних реалій і чому вони виявляються стійкими навіть у глобалізованому світі.

Таким чином, актуальність дослідження ревіталізації авторитаризму у XXI столітті полягає в необхідності розуміння його нових проявів, адаптаційних механізмів та впливу на світовий порядок. Це дослідження спрямоване на аналіз причин, передумов і наслідків відновлення авторитарних тенденцій, а також на пошук ефективних методів протидії для захисту демократичних принципів і забезпечення міжнародної безпеки.

Стан дослідження проблеми ревіталізації авторитаризму в XXI столітті відображає широку палітру наукових підходів. Основи розуміння авторитаризму заклали роботи таких дослідників, як Хуан Лінц, який створив типологію політичних режимів, визначаючи авторитаризм як обмежений контроль над політичною участю без повної мобілізації суспільства. Самуель Гантінгтон та Гільєрмо О'Доннелл акцентували на здатності авторитарних режимів забезпечувати стабільність під час криз, наголошуючи на ролі інституцій та репресій у їх зміцненні.

Андреас Шедлер описав електоральний авторитаризм, що використовує виборчі механізми для легітимації влади, а Стівен Левіцькі та Лукан Вей досліджували конкурентний авторитаризм як гібридну форму з демократичними інститутами, що служать інструментами маніпуляцій. Ларрі Даймонд підкреслив адаптивність сучасних авторитарних систем, які здатні поєднувати елементи демократії та автократії.

Актуальними є дослідження про вплив глобалізації, економічної нерівності та цифрових технологій, які посилюють контроль авторитарних режимів. Ульріх Бек та Ентоні Гідденс показали, як технології можуть бути інструментом як демократизації, так і зміцнення авторитаризму. Незважаючи на наявні теоретичні й емпіричні розробки, проблема новітніх механізмів

адаптації авторитарних систем потребує подальшого вивчення, особливо в умовах глобальної нестабільності.

Мета дослідження полягає в системному аналізі процесів ревіталізації авторитаризму у XXI столітті, з акцентом на механізми його адаптації, чинники зміцнення та вплив на глобальну безпеку.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення авторитаризму та його сучасних форм.
2. Дослідити соціально-економічні та політичні чинники, що сприяють відновленню авторитарних тенденцій у світі.
3. Визначити роль цифрових технологій та глобалізації у зміцненні авторитарних режимів.
4. Розкрити особливості зовнішньої політики сучасних авторитарних держав та їх вплив на міжнародний порядок.
5. Оцінити механізми протидії авторитарним загрозам та перспективи розвитку демократичних інститутів.

Об'єкт дослідження - сучасні форми авторитарних режимів та їх вплив на політичні системи й міжнародні відносини у XXI столітті.

Предмет дослідження - механізми ревіталізації та адаптації авторитарних режимів, їхні внутрішні та зовнішні чинники зміцнення, а також їхній вплив на глобальну політичну стабільність і безпеку.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що сучасні авторитарні режими здатні ефективно адаптуватися до умов глобалізації та використовувати новітні технології для зміцнення своєї влади, що, у свою чергу, підвищує загрозу для стабільності демократичних систем і міжнародного порядку.

Методи дослідження. У роботі застосовуються загальнонаукові та спеціальні методи, такі як системний підхід для аналізу авторитарних режимів як комплексних політичних систем; інституційний аналіз для вивчення ролі державних і суспільних інститутів у зміцненні режимів; порівняльний метод для виявлення спільних рис і відмінностей авторитарних систем; історичний

метод для аналізу еволюції авторитаризму; та біхевіористський підхід для дослідження політичної поведінки та соціальної підтримки.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розвитку концептуальних підходів до вивчення сучасних форм авторитаризму, зокрема електорального і конкурентного авторитаризму. Результати дослідження поглиблюють розуміння механізмів адаптації та легітимації авторитарних режимів у глобальному контексті.

Практичне значення полягає у можливості застосування висновків дослідження для розробки стратегій протидії авторитарним загрозам, зміцнення демократичних інститутів і підвищення ефективності міжнародної політики щодо стримування авторитарних впливів. Результати дослідження можуть бути використані в освітніх програмах, аналітичних центрах та урядових установах.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів з поділом на підрозділи, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРИТАРИЗМУ

1.1. Концептуалізація та типологія авторитарних режимів у політичній науці

Дослідження авторитаризму в політичній науці сформувалося завдяки фундаментальним працям Хуана Лінца, Самуеля Гантінгтона та Гільєрмо О'Доннелла. Їхні теоретичні підходи заклали основу сучасного розуміння природи авторитарних режимів, їх типології та еволюції. Хуан Лінц у своїй класичній роботі «Тоталітарні та авторитарні режими» розробив систематичну типологію політичних режимів, розділивши їх на авторитарні та тоталітарні за критерієм рівня політичного контролю та мобілізації населення. Він визначив авторитарні режими як такі, що обмежують політичну участь, але не прагнуть до тотальної мобілізації суспільства, що стало основою для подальших досліджень різновидів авторитаризму [64].

Самуель Гантінгтон розширив розуміння авторитаризму, досліджуючи його взаємозв'язок з політичною модернізацією. У своїй праці «Політичний порядок у мінливих суспільствах» він аргументував, що процес політичного розвитку може призводити до нестабільності в нових демократичних державах, тоді як авторитарні режими здатні забезпечувати стабільність через обмеження політичних свобод. Особливу увагу він приділив концепції «третьої хвилі демократизації», підкреслюючи важливість переходу від авторитаризму до демократії у другій половині XX століття [57].

Теоретичне осмислення авторитаризму збагатилося завдяки концепції бюрократичного авторитаризму, розробленій Гільєрмо О'Доннеллом. Досліджуючи режими Латинської Америки, особливо в Аргентині та Бразилії, він продемонстрував, як авторитарні режими формуються у відповідь на соціальну та економічну кризу, спираючись на військових та бюрократію.

О'Доннелл підкреслив роль інституційних акторів у зміцненні авторитаризму через контроль над економікою та репресії політичної опозиції [69].

Сучасне розуміння авторитарних систем базується на декількох теоретичних підходах. Традиційний інституціональний підхід зосереджується на ролі державних інституцій у зміцненні авторитарних режимів, розглядаючи їх як системи, де влада централізована в руках вузького кола осіб або інституцій. Структурно-функціональний підхід акцентує увагу на соціально-економічних і культурних передумовах формування авторитарних режимів, демонструючи, як економічна нерівність та криза політичних інститутів створюють сприятливі умови для встановлення авторитаризму.

Біхевіористський підхід, у свою чергу, підкреслює поведінкові аспекти влади та взаємовідносин між елітами і суспільством. У цьому контексті авторитаризм розглядається як результат процесів політичної соціалізації, що сприяють формуванню політичної культури підпорядкування [10].

Значний внесок у розуміння сучасних форм авторитаризму зробила концепція електорального авторитаризму, розроблена Андреасом Шедлером. Згідно з цією теорією, сучасні авторитарні режими все частіше використовують формальні демократичні інструменти для легітимації своєї влади, одночасно маніпулюючи ними для збереження контролю [70].

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділяють теорії конкурентного авторитаризму, розробленій Стівеном Левіцькі та Луканом Веєм. Ця концепція описує політичні системи, які поєднують елементи демократії та авторитаризму, де існують демократичні інституції, але вони функціонують в умовах маніпуляцій з боку державних органів та правлячих еліт [63].

На прикладі росії та інших пострадянських країн можна спостерігати, як конкурентний авторитаризм проявляється через регулярне проведення виборів при одночасному переслідуванні опозиції та обмеженні доступу до ЗМІ.

Важливим напрямом досліджень є концепція гібридних режимів, розроблена Ларрі Даймондом. Ці політичні системи поєднують елементи демократії та авторитаризму, характеризуючись нестабільністю та можливістю розвитку як у бік демократизації, так і посилення авторитарних тенденцій [46].

Особливу увагу дослідники приділяють вивченню електорального авторитаризму в різних регіонах світу. Наприклад, у Венесуелі режим використовував вибори як механізм легітимізації при постійному контролі уряду над виборчим процесом [65]. Подібні практики спостерігаються і в країнах Африки, де електоральний авторитаризм демонструє значну стійкість та здатність до адаптації.

Сучасні дослідження демонструють, що гібридні режими залишаються важливим феноменом світової політики. Прикладом може слугувати Туреччина, де режим поступово трансформувався з демократії у гібридний через посилення тиску на ЗМІ та судову систему [47].

У контексті дослідження електорального авторитаризму особливої уваги заслуговує теоретичний доробок Андреаса Шедлера. Його концепція розглядає специфічний тип авторитарних систем, де демократичні інститути використовуються як інструмент легітимізації правлячої еліти, але фактично обмежують політичну конкуренцію та підривають демократичні принципи. Шедлер наголошує, що такі режими підтримують демократичний фасад, водночас систематично маніпулюючи політичними процесами для збереження влади [70].

Ключовою характеристикою електорального авторитаризму є проведення виборів, які лише імітують демократичний процес. У таких системах правлячі еліти використовують державні ресурси для контролю над виборчим процесом, маніпулюють виборчими списками та обмежують доступ опозиції до медіа. Хоча формально існує багатопартійна система, опозиція стикається з численними перешкодами – від адміністративного тиску до правових обмежень. Засоби масової інформації перебувають під контролем

держави або провладних груп, що дозволяє маніпулювати інформаційним простором і обмежувати вплив опозиційних сил.

Практичне втілення електорального авторитаризму можна спостерігати в багатьох країнах Африки, Латинської Америки та на пострадянському просторі. Показовим прикладом є Зімбабве, де правлячі еліти регулярно проводять вибори, але систематично вдаються до фальсифікацій результатів, переслідування опозиції та маніпулювання громадською думкою через підконтрольні медіа. Подібна ситуація спостерігалася у Венесуелі за часів режиму Уго Чавеса, де виборчий процес слугував механізмом легітимізації влади при збереженні жорсткого урядового контролю [65].

Важливим аспектом теорії Шедлера є розуміння динамічної природи електорального авторитаризму. Під впливом зовнішнього тиску, особливо з боку міжнародних організацій, або внутрішніх протестів, такі режими можуть еволюціонувати у двох напрямках: або пом'якшувати авторитарні практики і рухатися до демократизації, або посилювати контроль, що призводить до консолідації авторитарної влади [70].

Окремої уваги заслуговує концепція гібридних режимів, розроблена Ларрі Даймондом. Ці політичні системи характеризуються унікальним поєднанням демократичних та авторитарних елементів, створюючи складний механізм управління, який балансує між різними формами політичного устрою. Даймонд підкреслює, що такі режими є нестабільними за своєю природою і можуть еволюціонувати як у бік демократії, так і в напрямку жорсткішого авторитаризму [46].

У гібридних режимах формально існують демократичні інститути, такі як вибори, парламенти і політичні партії, проте їхня діяльність суттєво обмежена або перебуває під контролем владної еліти. Правлячі групи створюють видимість демократичного процесу, одночасно використовуючи авторитарні механізми для утримання влади. Характерними ознаками таких систем є обмежена політична конкуренція, контрольовані вибори та залежність судової системи від виконавчої влади.

Даймонд наголошує на важливості розуміння транзитивної природи гібридних режимів. Їхня еволюція значною мірою залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників, таких як міжнародний тиск, сила громадянського суспільства та економічний розвиток. Прикладами функціонування гібридних режимів можуть слугувати сучасна росія, Туреччина та Угорщина, де демократичні інститути існують формально, але їхня діяльність суттєво обмежена правлячими елітами [47].

Аналіз різноманітних форм авторитарних режимів демонструє складність та багатовимірність сучасних політичних систем. Важливо розуміти, що наявність формальних демократичних інститутів не гарантує реального демократичного правління, якщо ці інститути не функціонують належним чином. Дослідження варіацій авторитаризму дозволяє краще зрозуміти механізми встановлення та підтримання недемократичних форм правління, а також виявити потенційні шляхи демократичного транзиту в таких суспільствах.

Розглядаючи типологію сучасних автократій, варто звернутися до ідей Барбари Геддес – однієї з найвпливовіших дослідниць авторитарних режимів. Її роботи пропонують глибокий аналіз структур автократичної влади та механізмів їх функціонування, зосереджуючись на факторах стабільності та шляхах трансформації різних видів диктатур.

У своїх дослідженнях Б. Геддес виділяє три основні типи сучасних авторитарних режимів: військові, однопартійні та персоналістичні. Військові режими, де влада зосереджена в руках військових еліт, характеризуються нестабільністю та схильністю до переворотів. Їхні лідери часто менш зацікавлені в довготривалому утриманні влади і зазвичай прагнуть передати її цивільним після досягнення своїх цілей [54].

Однопартійні режими, навпаки, демонструють більшу стабільність завдяки широкому контролю над державними та суспільними інститутами через партійну структуру. Такі системи, як у Китаї чи на Кубі, здатні до

тривалого існування через їхню адаптивність, хоча й стикаються з проблемами легітимності [52].

Персоналістичні режими концентрують владу навколо однієї особи, яка контролює ключові державні інститути, включаючи армію та партію. Їх особливістю є висока непередбачуваність, оскільки вони значною мірою залежать від особистості лідера. Яскравими прикладами таких режимів є Північна Корея та Туркменістан [55].

Б. Геддес також досліджує механізми збереження влади в сучасних автократіях, наголошуючи на важливості інституційного контролю. Це включає контроль над збройними силами, маніпуляцію виборами та управління медіа-простором. Військова підтримка є критичним фактором для багатьох режимів, особливо військових диктатур. Більшість автократій проводять вибори для легітимізації влади, хоча й маніпулюють їх результатами. Обмеження свободи слова та контроль інформації дозволяють правлячим елітам формувати суспільну думку та запобігати протестам [53].

У контексті дослідження неоавторитарних режимів Центральної Азії І. Кушнар'ов наводить чітку типологію політичних систем цих держав. Зокрема, він виокремлює персоналістські та корпоративні режими, що характеризуються високим рівнем централізації влади та зрощенням політичних і економічних еліт. Казахстан і Таджикистан визначаються як персоналістські режими, де влада зосереджена у руках президентів Н. Назарбаєва та Е. Рахмона відповідно, що забезпечують контроль над політичним життям країн. У Киргизстані, навпаки, спостерігається корпоративний тип режиму, в якому політичні структури значною мірою залежать від впливу родових кланів. Ці характеристики вказують на системну корупцію та обмежену ефективність антикорупційних заходів у таких політичних системах [22, с. 9].

З розвитком технологій з'явилося нове явище – цифровий авторитаризм, який використовує сучасні технології для посилення контролю над населенням. Режими активно застосовують цифрові інструменти для

моніторингу інформаційного простору, впровадження систем масового спостереження та маніпуляції медіа [59, с. 136].

Наприклад, у Китаї функціонує «Великий китайський фایрвол» для обмеження доступу до інформації, а система соціального кредиту оцінює поведінку громадян. Авторитарні уряди використовують інтернет і соціальні медіа для поширення дезінформації як всередині країни, так і за її межами [56, с. 254].

Азійські моделі авторитаризму демонструють унікальне поєднання традиційних методів управління з сучасними технологіями. Китайська комуністична партія успішно поєднує економічну модернізацію з політичною централізацією, активно розвиваючи технології контролю.

Сінгапур представляє особливу модель «м'якого» авторитаризму, де формально демократична держава утримує владу через ефективний контроль над політичною системою та медіа. Правляча Партія народної дії зберігає стабільну більшість у парламенті, поєднуючи обмеження політичних свобод з високим рівнем економічного розвитку.

У пострадянському просторі авторитарні режими характеризуються централізацією влади та контролем над ключовими інституціями при формальному збереженні демократичних інститутів. Яскравим прикладом є росія, де влада путіна зосереджена у виконавчій гілці, а опозиція зазнає постійних репресій.

Подібна ситуація має місце в Білорусі, де режим Лукашенка застосовує вибори як засіб для легітимізації своєї влади. Авторитарні режими загалом часто вдаються до проведення виборів з метою створення видимості демократичності, проте ці вибори, як правило, не відповідають справжнім демократичним стандартам [25, с. 9.].

На Близькому Сході авторитарні режими часто спираються на комбінацію жорсткого контролю з релігійною легітимізацією. Монархії регіону, такі як Саудівська Аравія, використовують нафтові ресурси для утримання влади та соціальної підтримки населення [47, с. 76].

Військові диктатури, як у випадку Єгипту під керівництвом ас-Сісі, активно використовують репресії для придушення політичної опозиції. В Африці авторитарні режими характеризуються слабкою політичною конкуренцією та економічною нестабільністю. Військові перевороти залишаються поширеним явищем, а контроль над природними ресурсами відіграє ключову роль у підтримці влади.

Персоналістичні режими в таких країнах як Уганда, де Йовері Мусевені править з 1986 року, характеризуються потужним культом особистості та використанням державних ресурсів для утримання влади [67, с. 173].

В однопартійних системах, як у Руанді за правління Пола Кагаме, влада здійснює суворий контроль над опозицією та медіа. Багаті на природні ресурси держави, такі як Ангола та Нігерія, використовують експортні доходи для фінансування державних програм та зміцнення влади.

Значну роль у підтримці африканських автократій відіграють зовнішні гравці, зокрема Китай та росія, які надають фінансову та військову допомогу.

Латиноамериканський досвід авторитаризму охоплює періоди військових диктатур, революцій та популістських режимів. Найвідомішим прикладом була диктатура Піночета в Чилі (1973-1990), яка поєднувала жорсткі репресії з економічними реформами [39, с. 1164].

Популістські режими, як у Венесуелі за правління Уго Чавеса, використовували нафтові ресурси для соціальних програм та утримання влади, одночасно придушуючи опозицію та контролюючи медіа. Після падіння військових режимів деякі країни, як Аргентина та Бразилія, змогли перейти до демократії, хоча цей процес супроводжувався численними політичними кризами.

Таким чином, сучасні автократії, незважаючи на регіональні особливості, демонструють спільні риси: централізацію влади, контроль над ключовими інституціями, використання економічних ресурсів для утримання влади та активне застосування цифрових технологій для посилення контролю

над суспільством. При цьому вони зберігають здатність до адаптації та трансформації залежно від внутрішніх та зовнішніх викликів.

Завершуючи аналіз концептуалізації та типології авторитарних режимів, слід зазначити, що дослідження цього феномена в політичній науці розкриває широкий спектр підходів і моделей, які відображають багатогранність сучасних політичних систем. Історичні та сучасні теорії, розроблені такими вченими, як Хуан Лінц, Самуель Гантінгтон, Гільєрмо О'Доннелл та інші, створюють міцну основу для розуміння різноманітності авторитарних режимів. Їхні концепції, від класичних авторитарних систем до сучасних гібридних і конкурентних моделей, демонструють, що авторитаризм може мати як прямі, так і непрямі форми прояву через поєднання формальних демократичних інститутів та прихованих авторитарних практик.

Аналізуючи сучасні тенденції вивчення авторитаризму, важливо підкреслити еволюцію підходів до типологізації таких режимів, особливо в контексті їхньої адаптації до нових політичних і технологічних умов. Концепції електорального та цифрового авторитаризму, розроблені Андреасом Шедлером і іншими дослідниками, відображають нові способи контролю над суспільством через маніпуляції виборчими процесами та використання цифрових технологій. Ці явища свідчать про зростання гнучкості авторитарних систем у забезпеченні власної стабільності та легітимності, водночас вони вказують на виклики, які стоять перед міжнародною спільнотою та демократичними силами в умовах поширення таких практик.

1.2. Трансформація авторитаризму в умовах глобалізації XXI століття

У сучасному світі вплив глобалізації на політичні режими, зокрема авторитарні, стає дедалі актуальнішим об'єктом досліджень. Серед основних дослідників цієї тематики варто виділити Ентоні Гідденса та Ульріха Бека, які наголошують на складному і багатогранному впливі глобалізації на авторитарні режими, підкреслюючи як її загрози, так і можливості для зміцнення влади.

Гідденс розглядає глобалізацію як двосторонній процес. Він зазначає, що розвиток технологій, таких як медіа та системи комунікацій, відкриває нові можливості для поширення інформації та підвищення обізнаності громадян, що може сприяти демократизації суспільства [11, с. 34]. Однак, водночас ці ж технології стають інструментами авторитарних режимів для посилення контролю над населенням через моніторинг інформаційних потоків та маніпуляцію суспільною свідомістю.

Концепція «суспільства ризику», яку розробив Ульріх Бек, доповнює погляди Гідденса, акцентуючи на тому, що глобалізація створює як нові можливості, так і ризики для авторитарних режимів. Він стверджує, що такі фактори, як вплив міжнародних організацій та глобальних фінансових ринків, зростаюче значення прав людини у світовій політиці, можуть створювати додаткові виклики для авторитарних урядів. Проте ці режими вміло адаптують глобальні процеси, перетворюючи їх на засоби зміцнення контролю і стабілізації свого правління.

І Гідденс, і Бек сходяться на думці, що глобалізація є неоднозначним явищем для авторитарних режимів. З одного боку, глобальні інформаційні процеси та міжнародні норми стимулюють демократичні зміни, сприяючи підвищенню обізнаності громадян і зростанню критичного ставлення до влади [40, с. 78]. З іншого боку, авторитарні режими ефективно використовують глобальні технології для маніпуляції громадськими настроями, придушення

опозиції та масового нагляду, що дозволяє уникати економічних санкцій та підтримувати свій політичний контроль.

Сучасне інформаційне суспільство, що сформувалося під впливом стрімкого розвитку цифрових технологій і глобальної цифровізації, стало важливою складовою політичного ландшафту. Хоча воно може сприяти демократизації завдяки відкритості інформації, для авторитарних режимів інформаційне суспільство водночас є потужним інструментом посилення контролю.

Цифрові технології забезпечили авторитарним режимам можливість створення розвинених систем спостереження, які можуть діяти в режимі реального часу. Наприклад, у Китаї активно застосовуються системи розпізнавання облич і соціального кредитування, що дозволяють уряду не тільки контролювати поведінку громадян, але й коригувати її через цифрові інструменти та санкції. Таким чином, цифровізація стала важливим компонентом сучасних методів авторитарного управління.

Соціальні медіа, які спершу розглядалися як платформи для вільної комунікації та демократії, у багатьох авторитарних країнах трансформувалися на засоби контролю. Влада використовує їх для маніпулювання інформацією, блокування незалежних ресурсів та впровадження альтернативних платформ, де контент контролюється відповідно до державних інтересів. Цей підхід дозволяє авторитарним режимам не лише блокувати небажані дані, але й формувати суспільні настрої.

Теоретики, зокрема Мануель Кастельс, стверджують, що у світі інформаційного суспільства виникають нові форми мережевого контролю, де управління інформаційними потоками стає центром державної політики [20, с. 80-85]. Завдяки контролю над цифровими платформами авторитарні уряди здатні посилювати свою владу, здійснюючи моніторинг громадської активності та маніпулюючи думками громадян.

Зусилля авторитарних урядів спрямовані на регулювання доступу до Інтернету через закони та політики цензури. Впроваджуючи такі заходи, як

китайський «Великий файрвол», уряди блокують доступ до світових інформаційних ресурсів, водночас фільтруючи контент, що надходить до країни, відповідно до політичних інтересів. Це не лише ускладнює доступ громадян до альтернативних джерел інформації, але й зміцнює стабільність режиму за допомогою тотального контролю.

З розвитком глобалізації та цифрових технологій авторитарні режими вимушені пристосовуватися до нових умов, що виникають в інформаційному суспільстві. Ця нова реальність, заснована на швидкому доступі до інформації та широкому використанні цифрових платформ, відкриває нові можливості для демократичних процесів, проте також надає авторитарним урядам потужні інструменти для посилення контролю над населенням.

Однією з головних стратегій адаптації авторитарних режимів є використання цифрових технологій для моніторингу та управління суспільством. Завдяки передовим інструментам штучного інтелекту уряди можуть аналізувати дані про громадян і прогнозувати їхню поведінку, що сприяє більш ефективному контролю над політичною активністю. Вражаючим прикладом є китайська система соціального кредиту, яка використовується для моніторингу соціальної поведінки громадян і підтримки контролю держави над суспільним життям.

Не менш важливим напрямом є адаптація управлінських структур до нових умов, що включає створення мережевих форм контролю, де державні органи тісно співпрацюють з приватними технологічними компаніями. Це дозволяє урядам збирати та обробляти великі обсяги інформації, відслідковуючи інтернет-комунікації та соціальні медіа, що значно розширює можливості для регулювання суспільного життя.

Авторитарні режими також активно використовують можливості інформаційного простору для ведення інформаційних воєн. Інтернет став майданчиком для цифрової пропаганди та дезінформаційних кампаній, що мають на меті впливати на громадську думку як всередині країни, так і за її межами. Росія та Китай вже стали відомими за своїми інформаційними

операціями, спрямованими на дискредитацію політичної опозиції та формування позитивного образу влади серед населення.

З поширенням новітніх технологій авторитарні режими отримали потужні інструменти для посилення своєї влади. Ці режими використовують цифрові технології для моніторингу населення, управління інформаційними потоками та придушення політичної опозиції. Технологічний авторитаризм поєднує класичні методи контролю з інноваціями в галузі штучного інтелекту, аналізу великих даних та мережевого стеження.

Однією з центральних рис технологічного авторитаризму є впровадження систем масового спостереження. У Китаї уряд широко застосовує системи розпізнавання облич та інші технології для відстеження активності громадян, що дозволяє контролювати їхню поведінку та ефективно придушувати будь-які прояви незгоди [42]. Такі системи значно зміцнюють здатність режиму до утримання стабільності.

Контроль над цифровими платформами також є ключовим аспектом сучасного авторитарного управління. У росії та Ірані уряди впроваджують закони, що обмежують доступ до незалежних інформаційних джерел та блокують небажаний контент. Практика блокування платформ, таких як Facebook чи Twitter, стає звичним заходом для попередження поширення опозиційних поглядів.

Штучний інтелект та аналіз великих даних відкрили нові можливості для передбачення соціальної поведінки та запобігання політичним протестам. Використання технологій для аналізу поведінкових даних громадян дозволяє урядам швидко реагувати на можливі загрози. Наприклад, китайська система соціального кредиту базується на зборі даних із різних джерел для оцінки «надійності» кожного громадянина, формуючи систему контролю за соціальною поведінкою [35, с. 46].

Крім внутрішнього контролю, авторитарні режими використовують цифрові платформи для ведення інформаційних війн і пропаганди. Вони поширюють дезінформацію та маніпулюють суспільною думкою як всередині

країни, так і за її межами. російські «фабрики тролів» є прикладом того, як дезінформація може використовуватися для впливу на внутрішню політику інших держав і створення позитивного іміджу правлячого режиму [24, с. 163].

Класична теорія модернізації стверджувала, що економічне зростання, підвищення рівня життя та урбанізація ведуть до демократизації. Однак сучасні реалії показують, що багато авторитарних режимів здатні досягати економічного процвітання, уникаючи суттєвих політичних змін. Держави, такі як Китай, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати, слугують прикладами успішної економічної модернізації в умовах жорсткого політичного контролю.

Економічне зростання допомагає авторитарним режимам підтримувати стабільність і легітимність своєї влади. У Китаї економічний розвиток сприяє зміцненню політичної системи, де зростання ВВП та поліпшення якості життя сприяють підтримці населенням режиму. Це дозволяє владі уникати демократичних реформ та ефективно пригнічувати політичну опозицію [18].

Багаті на природні ресурси країни, такі як Саудівська Аравія і росія, використовують свої економічні можливості для підтримки політичної стабільності. Нафтодолари дозволяють урядам забезпечувати соціальні пільги і фінансувати репресивні структури, що зменшує потребу в політичних реформах. Завдяки стабільним доходам від експорту природних ресурсів авторитарні режими можуть підтримувати соціальний контракт, не надаючи громадянам реальних політичних прав.

Авторитарні режими застосовують економічні реформи, що сприяють ринковому розвитку та залученню іноземних інвестицій, без змін у політичній сфері. Наприклад, Китай відкриває економіку для міжнародних інвесторів, модернізує промисловість, але зберігає централізований політичний контроль під керівництвом Комуністичної партії. Така стратегія дозволяє залучати фінансові ресурси для подальшого економічного зростання, не загрожуючи владі режиму.

Концепція «конкурентного авторитаризму», розроблена Стівеном Левіцьким та Луканом Веєм, описує режими, що поєднують риси демократії та авторитаризму. У таких державах проводяться вибори та діють демократичні інститути, однак вони функціонують лише формально. Авторитарні еліти використовують ці структури для зміцнення влади і контролю над політичним процесом. Конкурентний авторитаризм стає типовим для держав, які прагнуть зберігати видимість демократії, щоб уникнути міжнародного тиску та санкцій.

Ключовою рисою конкурентного авторитаризму є використання демократичних інститутів як засобів контролю. Хоча вибори проводяться, вони нерівноправні: правлячі еліти маніпулюють виборчими процесами, контролюють медіа та використовують судову систему для обмеження опозиції.

Серед яскравих прикладів конкурентного авторитаризму можна назвати росію, Венесуелу та Угорщину. В росії уряд використовує державні ресурси для підтримки правління Володимира Путіна, а в Угорщині режим Віктора Орбана обмежує свободу слова та зменшує вплив опозиції через контроль медіа та зміну виборчого законодавства. Вибори у таких режимах стають інструментом легітимізації, а не реальним механізмом зміни влади. Авторитарні уряди використовують їх для створення образу демократичності, щоб залучати іноземні інвестиції та уникати санкцій. Це дозволяє підтримувати стабільність, контролюючи при цьому політичні процеси.

У глобалізованому світі сучасні авторитарні режими не діють відокремлено. Вони формують складні мережеві структури взаємодії, які охоплюють економічні, політичні, військові та інформаційні зв'язки. Ці мережі допомагають авторитарним державам зміцнювати свої позиції як на регіональному, так і на міжнародному рівні, обходити західні санкції та підтримувати один одного в умовах міжнародної ізоляції.

Авторитарні режими активно використовують політичні та дипломатичні мережі для посилення своїх позицій і протидії міжнародному

тиску. Шанхайська організація співробітництва (ШОС) є одним з прикладів такої співпраці, де Китай, росія та інші країни Центральної Азії координують свої зусилля у сфері безпеки та стабільності в регіоні. Це дозволяє їм не лише зміцнювати власні політичні позиції, але й протистояти впливу західних демократій.

Економічні зв'язки між авторитарними режимами допомагають їм уникати західних санкцій і забезпечувати економічну стабільність. Китай, росія та Іран створюють альтернативні фінансові та енергетичні мережі, що дозволяють їм зберігати економічні відносини без залучення західних ринків. Ініціатива «Один пояс, один шлях» з боку Китаю є прикладом формування економічних мереж, що зміцнюють політичний вплив авторитарних держав.

Співпраця авторитарних режимів у сфері безпеки включає обмін інформацією та технологіями для посилення внутрішнього контролю. Наприклад, Китай та росія активно діляться технологіями для моніторингу та репресій, включаючи системи розпізнавання облич і цифрову цензуру. Це дозволяє їм ефективніше протидіяти загрозам з боку опозиції та забезпечувати стабільність режиму.

Авторитарні режими також співпрацюють у сфері інформаційної політики, створюючи мережі для поширення пропаганди та дезінформації. Спільні зусилля спрямовані на формування позитивного іміджу режимів та підриг демократичних інституцій у світі. росія, Китай та Іран використовують медіа-канали, такі як RT і CGTN, для просування власних наративів та впливу на громадську думку за межами своїх країн.

Економічна модернізація є важливим інструментом, який авторитарні режими використовують для зміцнення своєї влади та збереження стабільності. Завдяки економічним успіхам, ці режими підтримують легітимність серед населення, уникаючи при цьому політичних реформ. Це явище, коли економічний розвиток відбувається без демократизації, стало характерною ознакою сучасних авторитарних режимів.

Авторитарні режими активно використовують економічне зростання для забезпечення підтримки серед населення. Високі темпи економічного розвитку створюють ілюзію ефективного управління, що допомагає урядам зберігати соціальний контракт та зменшувати критику. Країни, такі як Китай та Об'єднані Арабські Емірати, ілюструють, як економічні досягнення можуть знижувати потребу у політичних реформах, зберігаючи стабільність режиму

Багаті на природні ресурси держави, як-от Саудівська Аравія, росія та Венесуела, використовують доходи від експорту нафти та газу для фінансування соціальних програм і придушення опозиції. Завдяки значним фінансовим надходженням уряди можуть зберігати економічну стабільність і підтримувати високий рівень життя населення, що зменшує ризик політичних протестів і знижує необхідність демократичних змін.

Авторитарні режими часто впроваджують ринкові реформи для стимулювання економічного розвитку та залучення іноземних інвестицій, але ці зміни не стосуються політичної сфери. Китай та В'єтнам є прикладами країн, де економічна лібералізація поєднується з жорстким політичним контролем. Це дозволяє режимам збільшувати свої ресурси для підтримки влади, не послаблюючи контроль над суспільством.

Авторитарна свідомість є ключовим аспектом, що допомагає зрозуміти, як авторитарні режими зберігають свій вплив, і як громадяни адаптуються до соціальних норм та умов, створених такими системами. Дослідження авторитарної свідомості охоплюють різні соціологічні підходи, включаючи психосоціальні теорії, культурні дослідження та аналіз суспільної думки.

Теоретичні дослідження, започатковані Теодором Адорно та його колегами, визначили авторитарну особистість як тип, що характеризується сильним підпорядкуванням владі, схильністю до конформізму та неприйняттям інакодумства. Авторитарна свідомість розвивається в умовах страху та загроз, що підсилюються пропагандою і контролем інформації, що є важливим інструментом для підтримки влади [14, с. 27].

Соціальні умови, такі як економічна нерівність та політична нестабільність, значно сприяють розвитку авторитарної свідомості. У суспільствах, де є значні розбіжності між соціальними класами, люди часто підтримують авторитарних лідерів, які обіцяють стабільність і безпеку. Це явище вивчалось у контексті сучасних режимів у росії та Венесуелі, де високий рівень нерівності зміцнює підтримку влади.

Дослідження показують, що культура відіграє важливу роль у формуванні авторитарної свідомості. Тривала соціалізація через систему освіти, державні інституції та медіа формує у громадян норми, які заохочують підпорядкування та підтримку влади. Наприклад, в авторитарних суспільствах, де політична стабільність залежить від контролю над культурними наративами, влада використовує інструменти культури для закріплення свого впливу.

Психологічні аспекти авторитаризму стосуються дослідження того, як люди адаптуються до авторитарних умов, а також того, як ці умови впливають на їхні переконання, поведінку та світогляд. Психологи та соціологи вивчають механізми, які сприяють формуванню авторитарної особистості, зокрема такі явища, як конформізм, підпорядкування авторитетам і агресія щодо інакодумців.

Теорія авторитарної особистості, розроблена Теодором Адорно та його колегами, стала основою для вивчення психології авторитаризму. Ця теорія описує людей з авторитарними схильностями як тих, що відзначаються високим рівнем підпорядкування, конформізмом і нетерпимістю до відмінностей. Такі риси часто формуються під впливом суворого виховання, яке заохочує послух і відмову від самостійного мислення [37, с. 230-235].

Страх є одним із головних механізмів, що використовуються авторитарними режимами для контролю над населенням. Психологічні дослідження показують, що люди, які живуть у постійному страху перед зовнішніми або внутрішніми загрозами, схильні підтримувати жорсткі форми

правління, асоціюючи їх із безпекою та стабільністю. Ця стратегія використовується багатьма режимами для легітимації своєї влади.

Конформізм є ще одним важливим аспектом, що підтримує авторитаризм. У суспільствах з жорстким контролем люди уникають конфліктів з владою, часто через страх репресій або соціального осуду. Така поведінка формує суспільну одностайність і забезпечує стабільність авторитарного режиму [6, с. 232].

Схильність до агресії є характерною ознакою прихильників авторитарних режимів. Вони часто демонструють агресію до груп, які сприймаються як «інші» або відмінні від основної соціальної групи. Це може стосуватися етнічних меншин, опозиційних рухів чи інших вразливих груп, що використовуються режимом як «внутрішній ворог».

Культурологічний аналіз авторитарних суспільств дозволяє зрозуміти, як культурні процеси можуть підтримувати або протистояти авторитарним режимам. У таких суспільствах культура виконує важливу роль у формуванні світогляду громадян, їхніх цінностей та ставлення до влади. В умовах авторитаризму культура часто використовується як інструмент легітимації режиму, формуючи патерни підпорядкування та підтримки влади.

Авторитарні режими активно використовують культурні інституції для поширення своїх ідеологій та легітимації влади. Це включає контроль над медіа, освітніми програмами та публічними заходами, що спрямовані на закріплення офіційних наративів і створення позитивного іміджу правлячого режиму. Наприклад, у росії та Білорусі часто використовуються історичні наративи про «велич нації» та «сильних лідерів» для формування національної гордості та підтримки режиму [29, с. 22].

Символи та ритуали мають важливе значення в авторитарних суспільствах, оскільки вони допомагають зміцнити почуття єдності та легітимізувати владу. Публічні виступи, військові паради та національні свята часто використовуються для демонстрації сили та стабільності режиму. Такі заходи створюють у громадян відчуття патріотизму та підтримки уряду,

зміцнюючи суспільну думку про необхідність збереження існуючого ладу [12, с. 38].

Підсумовуючи, зазначимо, що авторитарні режими часто встановлюють культурну гегемонію, використовуючи її для придушення альтернативних думок та ідеологій. Це досягається через контроль над інформаційним простором, цензуру та регулювання освітніх і мистецьких інституцій. Такий підхід дозволяє уряду формувати громадську думку та пригнічувати будь-які спроби протестів чи дискусій, які ставлять під сумнів легітимність режиму.

У сучасному світі авторитарні режими зазнали глибокої трансформації, де технології та економіка стали ключовими інструментами збереження влади. Цифрові технології перетворилися на витончений механізм контролю: системи стеження, маніпуляції інформацією та придушення опозиції дозволяють режимам ефективно управляти суспільством.

У свою чергу економічне процвітання стало потужним засобом легітимації авторитарної влади. Країни демонструють успішний розвиток без демократичних реформ, створюючи ілюзію ефективного управління. Режими навчилися маскувати репресивну природу за рахунок підвищення добробуту громадян та активної модернізації.

Також міжнародна співпраця авторитарних держав посилилася через створення спільних технологічних, економічних та інформаційних мереж. Вони обмінюються інструментами контролю, формують стратегії протидії демократичним впливам і створюють альянси, що дозволяють протистояти зовнішньому тиску.

Таким чином, авторитаризм ХХІ століття перетворився на гнучку, адаптивну систему, яка вміло використовує глобальні можливості для самозбереження та зміцнення своєї влади.

1.3. Методологія дослідження сучасних авторитарних тенденцій

У контексті дослідження сучасного авторитаризму методологічний підхід відіграє ключову роль, забезпечуючи системність і комплексність аналізу. Вивчення авторитарних тенденцій вимагає інтеграції різноманітних наукових підходів, які враховують динаміку глобальних політичних процесів, особливості функціонування авторитарних режимів та вплив зовнішніх і внутрішніх чинників. У цьому підрозділі розглянуто основні методи дослідження, які дозволяють виявити сутнісні риси авторитаризму ХХІ століття, зрозуміти механізми його адаптації до сучасних викликів та визначити ключові тренди його ревіталізації.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що дозволяє поєднувати інструменти політології, соціології, історії, міжнародних відносин та інших галузей. Застосування системного аналізу, порівняльного методу, контент-аналізу та кейс-стаді створює умови для глибшого розуміння структури, функцій та еволюції авторитарних режимів у глобальному і локальному контекстах.

Особливий акцент зроблено на інституціональному аналізі, який дозволяє простежити механізми зміцнення влади в сучасних авторитарних системах, та геополітичному аналізі, що розкриває роль зовнішніх чинників у формуванні тенденцій авторитаризму. Крім того, у підрозділі розглянуто виклики та обмеження, з якими стикаються дослідники при вивченні цього явища, зокрема проблеми доступу до інформації, суб'єктивність оцінок та динамічність авторитарних систем.

Таким чином, розробка методологічного підґрунтя дослідження дозволяє забезпечити об'єктивність, наукову достовірність і релевантність висновків щодо

Загальнонаукові методи є базовим інструментарієм для дослідження сучасних авторитарних тенденцій, оскільки вони забезпечують можливість системного, порівняльного та інституціонального аналізу явища. У межах

цього підрозділу розглянуто ключові методи, що дозволяють структурувати дослідження, розкрити взаємозв'язки між різними компонентами авторитарних систем та визначити їхні ключові особливості.

Системний підхід передбачає вивчення авторитарних режимів як складних політичних систем, що складаються з взаємопов'язаних компонентів: лідерства, політичних інституцій, ідеології та механізмів контролю. Аналіз системних взаємозв'язків дозволяє виявити закономірності функціонування авторитаризму, його здатність адаптуватися до сучасних викликів та взаємодіяти з зовнішнім середовищем. Особливу увагу приділено дослідженню того, як глобальні процеси впливають на трансформацію внутрішніх структур авторитарних режимів.

Порівняльний метод спрямований на аналіз сучасних авторитарних режимів у різних країнах для виявлення спільних рис і відмінностей. Він дає змогу порівнювати сучасні авторитарні системи з класичними моделями ХХ століття, визначаючи нові тренди, такі як використання цифрових технологій для посилення контролю, або посилення націоналістичних ідей для легітимації режимів. Завдяки цьому методу можна виявити загальні моделі авторитарної поведінки, незалежно від культурного чи географічного контексту.

Інституціональний аналіз дозволяє розглянути роль політичних інституцій у підтримці авторитарного порядку. Особливий акцент зроблено на механізмах, які забезпечують стабільність влади, таких як судова система, контрольовані медіа та механізми репресій. Інституціональний аналіз також дозволяє дослідити, як авторитарні режими адаптують свої інституції до зовнішніх викликів, зокрема міжнародних санкцій або глобальної критики.

Загальнонаукові методи забезпечують фундамент для подальшого аналізу авторитаризму як політичного явища, надаючи можливість вивчити його системну природу, інституційну структуру та трансформаційні механізми. У поєднанні з іншими методами дослідження вони створюють цілісну картину розвитку сучасних авторитарних тенденцій.

Методи специфічного рівня забезпечують глибокий і деталізований аналіз сучасних авторитарних тенденцій, дозволяючи дослідити конкретні аспекти функціонування авторитарних режимів. Ці методи адаптовані до специфіки досліджуваного явища, що дозволяє отримати якісну та кількісну інформацію, необхідну для формування обґрунтованих висновків.

Контент-аналіз є важливим інструментом для дослідження політичного дискурсу авторитарних лідерів, а також змісту офіційної пропаганди. За допомогою цього методу аналізуються тексти промов, державних документів, медійних публікацій та соціальних мереж. Контент-аналіз дозволяє виявити ключові риторичні стратегії, що сприяють легітимації авторитарного правління, такі як наголошення на загрозі зовнішніх ворогів, апеляція до національної гордості чи маніпуляція страхами суспільства.

Інтерв'ю та експертні опитування використовуються для збору якісної інформації від дослідників, правозахисників, політичних експертів та інших фахівців, які безпосередньо вивчають або працюють у контексті авторитарних режимів. Експертні інтерв'ю дозволяють отримати глибше розуміння специфіки сучасного авторитаризму, включаючи його адаптацію до зовнішніх санкцій, механізми контролю суспільства та формування політичної лояльності. Водночас цей метод сприяє виявленню тенденцій, які не завжди очевидні при аналізі відкритих джерел.

Метод кейс-стаді застосовується для глибокого аналізу конкретних прикладів сучасних авторитарних режимів, таких як Китай, росія, Угорщина чи Туреччина. Цей метод дозволяє розкрити специфіку політичних, економічних та соціокультурних факторів, які впливають на стабільність авторитарних систем. Наприклад, аналіз «цифрового авторитаризму» в Китаї показує, як новітні технології інтегруються у механізми контролю населення, тоді як вивчення росії демонструє роль пропаганди у конструюванні політичної реальності.

Мережевий аналіз використовується для вивчення зв'язків між авторитарними режимами на міжнародному рівні. Він дозволяє простежити,

як режими взаємодіють через спільні економічні, політичні та ідеологічні інтереси, створюючи механізми взаємної підтримки. Наприклад, аналіз міжнародних організацій, таких як Шанхайська організація співробітництва, демонструє, як авторитарні держави кооперуються для протидії демократичним тенденціям.

Методи специфічного рівня забезпечують можливість деталізованого аналізу сучасних авторитарних тенденцій, дозволяючи дослідити як внутрішні механізми функціонування авторитарних систем, так і їхню зовнішню взаємодію. Поєднання цих методів сприяє отриманню комплексної картини феномену авторитаризму, враховуючи його багатогранність і динамічність у сучасному світі.

Для аналізу сучасних авторитарних тенденцій важливо використовувати різноманітні підходи, які забезпечують комплексний погляд на проблему. Застосування як кількісних, так і якісних методів, а також врахування міжнародного контексту дає змогу досліджувати явище з різних сторін. У цьому розділі описані основні підходи, що дозволяють детально вивчити зібрані дані.

Кількісний аналіз надає можливість об'єктивно оцінити рівень авторитаризму через числові показники. Наприклад, використовуються індекси демократії (Freedom House, Economist Intelligence Unit), які відображають ступінь політичних свобод і прав громадян. Додатково аналізуються показники корупції, економічної стабільності та репресій, такі як кількість політичних в'язнів чи рівень свободи преси. Завдяки цим даним можна виявити тенденції в авторитарних режимах і порівняти їхню ефективність із демократичними моделями.

Якісний аналіз дозволяє заглибитися у соціальні, політичні та культурні аспекти авторитаризму. З його допомогою досліджують, як політична риторика лідерів впливає на легітимацію їхньої влади, як використовуються репресивні механізми, а також яку роль відіграють культура й традиції у підтримці режимів. Це особливо важливо для вивчення динаміки

авторитаризму, його здатності адаптуватися до нових викликів і змінювати стратегії легітимації.

Геополітичний аналіз допомагає зрозуміти, як зовнішні чинники впливають на авторитарні режими. Сюди входить дослідження міжнародної підтримки авторитарних держав, роль економічної допомоги, санкцій та ізоляції. Також важливим є аналіз співпраці між авторитарними країнами, наприклад, такими як Китай, росія чи Іран. Цей підхід дає змогу розглядати авторитаризм не лише як внутрішнє явище, але і як частину глобальної політичної системи.

Однак дослідження авторитарних тенденцій стикається з низкою викликів. Одним із них є закритість авторитарних режимів: цензура, переслідування журналістів і науковців, а також фальсифікація статистики ускладнюють доступ до достовірних даних. Це змушує дослідників використовувати непрямі джерела інформації, як-от дані від емігрантів чи витоки інформації.

Іншим викликом є суб'єктивність оцінок, адже ідеологічна упередженість чи маніпуляція даними можуть впливати на результати досліджень. Щоб цього уникнути, важливо застосовувати прозорі стандартизовані методи аналізу.

Авторитаризм також відзначається високою динамічністю: режими швидко адаптуються до змін, використовуючи, наприклад, нові цифрові технології для контролю. Це вимагає постійного оновлення методологічних інструментів і адаптації до нових реалій.

Ще одним обмеженням є регіональні відмінності між авторитарними режимами. Унікальні історичні, культурні та соціальні контексти кожної країни ускладнюють стандартизацію дослідницьких підходів, тому необхідно комбінувати універсальні методи зі специфічними.

Також дослідження супроводжуються етичними дилемами, наприклад, ризиками для респондентів у репресивних країнах або можливістю

використання результатів у шкідливих цілях. Дотримання етичних стандартів та конфіденційності даних є обов'язковими в цьому контексті.

Таким чином методологія дослідження сучасних авторитарних тенденцій є ключовим елементом, який забезпечує системний, структурований та об'єктивний підхід до аналізу цього складного феномену. У рамках роботи було визначено, що поєднання загальнонаукових методів, специфічних інструментів та комплексних аналітичних підходів дозволяє виявити сутнісні характеристики авторитаризму XXI століття, його динаміку та механізми адаптації до сучасних викликів.

Загальнонаукові методи, такі як системний, порівняльний та інституціональний аналіз, забезпечують широку перспективу для вивчення авторитаризму як політичного явища. Методи специфічного рівня, включаючи контент-аналіз, кейс-стаді та мережевий аналіз, дозволяють глибше дослідити конкретні аспекти функціонування авторитарних режимів. Методологічні підходи до аналізу даних — кількісний, якісний і геополітичний — забезпечують можливість інтеграції різноманітних джерел інформації для формування достовірних висновків.

Окрему увагу приділено викликам і обмеженням методології, які включають проблеми доступу до інформації, суб'єктивність оцінок, динамічність режимів та етичні питання. Успішне подолання цих труднощів залежить від гнучкості дослідницьких підходів, регулярного оновлення методологічного інструментарію та дотримання етичних стандартів.

Застосована методологічна база сприяє формуванню комплексного уявлення про сучасні авторитарні тенденції, їхню сутність, механізми та глобальний вплив. Такий підхід відкриває перспективи для подальших міждисциплінарних досліджень, зокрема щодо взаємодії авторитаризму з процесами демократизації, впливу новітніх технологій на політичний контроль та ролі міжнародного співтовариства у стримуванні авторитарних тенденцій.

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ АВТОРИТАРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

2.1. Соціально-економічні та технологічні передумови посилення авторитарних тенденцій

Економічна нерівність залишається ключовим соціально-економічним фактором, який сприяє посиленню авторитарних тенденцій у світі. За даними звіту, 1% найбагатших людей на планеті володіють більшими статками, ніж 95% населення Землі разом узятих. Така концентрація багатства у руках вузького кола осіб веде до загострення соціальної напруги і стає каталізатором політичних змін.

Зростання економічної нерівності провокує суспільне невдоволення, коли більшість населення відчуває себе виключеною з процесу економічного прогресу. Це породжує протестні настрої, які створюють умови для появи авторитарних лідерів. Такі лідери, спекулюючи на суспільному невдоволенні, часто пропонують централізовані рішення економічних і соціальних проблем, що, зрештою, веде до консолідації їхньої влади.

Соціальна напруженість, викликана нерівністю, слугує підґрунтям для підтримки авторитаризму. Громадяни, розчаровані у демократичних інституціях, готові підтримати політичних діячів, які обіцяють швидкі рішення, навіть якщо це супроводжується обмеженням свобод. Таким чином, економічна нерівність не лише посилює розрив у суспільстві, але й стає ризиком для демократичних цінностей та інституцій [4].

Приклади економічної нерівності можна знайти у багатьох країнах світу. У США, наприклад, 1% найбагатших контролює більше багатства, ніж 90% населення, що підсилює напруженість і стає каталізатором політичних рухів, які прагнуть радикальних змін.

Середній клас є основою соціальної стабільності та економічного розвитку. Проте у США за останні два десятиліття відбулося суттєве скорочення частки середнього класу — з 61% у 1971 році до 51% у 2021 році, що має негативні наслідки.

Однією з причин цього є стагнація заробітних плат, яка відстає від зростання продуктивності праці. Водночас автоматизація та глобалізація зумовили втрату робочих місць у галузях, де працівники середнього класу були найбільш залучені.

Скорочення середнього класу має вплив на економічне життя країни, зменшуючи купівельну спроможність, що негативно позначається на економічному зростанні. У соціальній сфері це посилює напругу та сприяє політичній поляризації, підживлюючи підтримку радикальних політичних рухів.

Криза середнього класу стає фактором, який підвищує популярність авторитарних та популістських ідей. Громадяни, що розчаровані традиційними політичними інститутами, підтримують лідерів, які обіцяють кардинальні зміни та відновлення справедливості [61].

Прекаризація праці охоплює значну частину робочої сили, створюючи нестабільні умови зайнятості. Одним із головних прикладів є гіг-економіка, що охоплює робітників на тимчасових контрактах через платформи, такі як Uber та Upwork.

Працівники гіг-економіки стикаються з нестабільністю доходів, відсутністю соціальних гарантій і обмеженими можливостями кар'єрного росту. Тимчасові контракти, поширені у багатьох країнах, додають нестабільності, позбавляючи працівників соціального захисту та впевненості у завтрашньому дні [27, с. 126].

Наслідки прекаризації включають підрив соціальної безпеки, зниження рівня життя і зростання соціальної нерівності. Це підсилює соціальне незадоволення і стає передумовою до поширення авторитарних тенденцій.

Молодіжне безробіття є однією з найгостріших проблем Південної Європи. У країнах, як-от Греція та Іспанія, безробіття серед молоді сягає критичних рівнів — наприклад, в Іспанії у 2021 році цей показник становив 38% [51].

Основною причиною є структурні проблеми на ринку праці, які посилюються після кризи 2008 року. Молодь стикається з обмеженими можливостями працевлаштування та економічними труднощами, що стимулюють підтримку радикальних політичних рухів і масову міграцію.

Глобальна фінансова криза 2008 року стала переломним моментом для багатьох країн, зокрема Європи та США, оскільки вона виявила глибокі недоліки існуючих економічних і політичних систем. Криза спричинила значне зростання соціальної напруженості та політичної нестабільності, що сприяло підвищенню підтримки популістських і авторитарних рухів.

Економічні проблеми, спричинені кризою, дали поштовх політичним змінам у багатьох європейських країнах. У Греції радикальні рухи, такі як «Сіріза», набули популярності на тлі економічних труднощів, водночас праворадикальна партія «Золотий світанок» стала символом посилення екстремізму. Ці події свідчать про втрату довіри до традиційних політичних еліт та зростання фрагментації політичного простору [1].

Фінансова криза мала вплив і на інститути Європейського Союзу, особливо у країнах Південної Європи. Кризові умови змусили ЄС впроваджувати жорсткі економічні заходи, що спричинило загострення відносин між країнами Півночі і Півдня та зростання євроскептицизму. Це підкреслює необхідність перегляду економічної політики та посилення інтеграційних процесів.

У США криза 2008 року також мала глибокі соціально-політичні наслідки. Невдоволення економічною ситуацією і банківською системою стало основою для зростання впливу консервативного руху «Tea Party», що став каталізатором подальшої політичної поляризації та змінив політичний ландшафт, що знайшло відображення у виборах 2016 року [30, с. 9].

Одним із найяскравіших прикладів використання технологічних інструментів для контролю у сучасних авторитарних режимах є китайська система соціального кредиту. Це комплексна система, яка поєднує масове спостереження, штучний інтелект та обробку великих даних для відстеження поведінки громадян. Запроваджена для контролю як фізичних осіб, так і компаній, ця система показує, як технології можуть слугувати засобом посилення авторитарного контролю.

Система соціального кредиту оцінює громадян за різними показниками, серед яких фінансова дисципліна та соціальна поведінка. Зібрана інформація використовується для формування індивідуального рейтингу, що впливає на доступ громадян до різних соціальних благ, зокрема можливості подорожувати або отримувати кредити [35, с. 46].

Інфраструктура масового спостереження у Китаї включає мережі камер з технологією розпізнавання облич, що працюють у реальному часі. Ці системи допомагають відстежувати пересування громадян і контролювати їхню поведінку. Використання таких технологій створює атмосферу постійного спостереження і підсилює контроль над суспільством.

Системи відеоспостереження з розпізнаванням облич у Китаї стали невід'ємною частиною інфраструктури масового спостереження. Їхнє використання дозволяє контролювати пересування громадян у реальному часі, що створює умови для ефективного моніторингу суспільного життя. У містах, як-от Чунцін, на кожного мешканця припадає значна кількість камер, що дозволяє владі централізовано контролювати публічні простори [31].

Застосування цих технологій супроводжується значними соціальними наслідками. У поєднанні з іншими засобами контролю, такими як система соціального кредиту, ці інструменти формують суспільство, у якому громадяни змушені регулювати свою поведінку через страх перед потенційними наслідками. Це створює нові виклики у сфері прав людини і порушує питання щодо етичності таких технологій.

Китайська система контролю інтернет-простору, відома як «Великий китайський файрвол», є одним із наймасштабніших прикладів регулювання доступу до інформації. Система поєднує технології блокування, фільтрації контенту та моніторингу онлайн-активності громадян, що дозволяє обмежувати вплив іноземних джерел інформації та забезпечувати стабільність авторитарного режиму.

«Великий китайський файрвол» обмежує доступ до популярних західних платформ, таких як Facebook, Twitter та Google. Це ізолює китайських користувачів від зовнішніх інформаційних потоків, створюючи контрольований урядом інформаційний простір. Використовуючи складні алгоритми, влада Китаю аналізує онлайн-активність і контролює потік інформації, обмежуючи доступ до джерел, що можуть поширювати критичні думки або погляди, які суперечать офіційній політиці [56, с. 116].

Ця система також передбачає активне блокування VPN-сервісів, які користувачі використовують для обходу цензури. Окрім західних платформ, влада контролює й локальні соціальні мережі, такі як WeChat і Weibo, фільтруючи інформацію відповідно до офіційної ідеології. Це дозволяє створити закритий інформаційний простір, де будь-які прояви інакомислення піддаються жорсткому контролю.

Контроль над інтернет-комунікаціями в Китаї має серйозні політичні та соціальні наслідки. Такий жорсткий підхід забезпечує уряду можливість контролювати інформаційний потік, обмежуючи свободу слова та доступ громадян до різноманітної інформації. Це створює атмосферу замкненості, де громадяни не мають доступу до альтернативних джерел інформації, що знижує рівень критичного мислення і підтримує стабільність режиму.

Застосування подібних технологій у масових масштабах викликає занепокоєння серед міжнародної спільноти, оскільки воно підриває основи прав людини і ставить під питання етичність використання технологій у політичних цілях.

Іранський уряд відомий своїм активним використанням цифрової цензури для контролю над інтернет-комунікаціями. Одним із найпомітніших прикладів цього є блокування месенджера Telegram, який став надзвичайно популярним серед опозиційних груп та учасників протестів. У 2018 році іранська влада вдалася до блокування Telegram через його роль у поширенні інформації та координації протестів [58].

Telegram відігравав ключову роль у мобілізації населення на тлі економічної кризи та політичного невдоволення. З його допомогою організовувалися протести і поширювалися матеріали, що не проходили через державну цензуру. За наявності близько 40 мільйонів користувачів у країні, блокування месенджера було обґрунтовано урядом як захід для «захисту національної безпеки».

Іранські методи цифрової цензури включають використання технологій для блокування доступу до онлайн-платформ та фільтрації контенту. Telegram став мішенню через свою популярність серед населення і здатність поширювати антиурядові погляди. Це було частиною ширшої стратегії обмеження доступу до західних платформ, що вважаються потенційно загрозливими для стабільності режиму.

Блокування Telegram викликало дебати про права на свободу слова в Ірані. Хоча урядові заходи мали певний ефект, багато користувачів почали використовувати VPN та інші засоби для обходу обмежень, що підкреслює складність повного контролю над інтернет-простором. Міжнародна спільнота засудила ці дії, вбачаючи у них посилення авторитаризму.

Cambridge Analytica стала символом нових методів маніпуляції політичними процесами завдяки використанню приватних даних користувачів для мікротаргетингу виборців. Компанія здобула доступ до інформації мільйонів користувачів Facebook для створення психологічних профілів, що дозволило ефективно мікротаргетувати політичні повідомлення.

Компанія використовувала персональні дані для аналізу психологічних характеристик виборців, створюючи детальні профілі для мікротаргетингу.

Завдяки цьому Cambridge Analytica змогла адресувати індивідуально налаштовані політичні меседжі, які впливали на поведінку виборців, викликаючи емоційний відгук і підсилюючи політичні переконання.

Мікротаргетинг був ключовою технологією у стратегіях компанії, що дозволяла впливати на політичні погляди виборців шляхом персоналізованої політичної реклами. Це викликало критику через маніпулювання думками громадян і порушення їхнього права на конфіденційність [19, с. 21].

Скандал навколо Cambridge Analytica призвів до глобальної дискусії про етику використання великих даних у політичних цілях. З'ясувалося, що понад 87 мільйонів користувачів Facebook стали жертвами цього збору даних, що мало значні наслідки для технологічних компаній та політичних процесів у багатьох країнах.

Пандемія Covid-19 стала важливим фактором, який вплинув на політичну сферу та призвів до трансформації політичних режимів. Ситуативні чинники, як-от пандемія, посилили авторитарні характеристики в державах, особливо в тих, де демократична традиція є нестабільною. Зокрема, пандемія створила умови для порушення балансу між гілками влади, відтермінування виборів, запровадження нових методів масового спостереження, обмеження прав і свобод громадян, посилення цензури та тиску на опозицію.

Підтверджено, що автократичні лідери, відчувши переваги своєї розширеної компетенції під час пандемії, прагнули зберегти додаткові повноваження навіть у постпандемічний період. Такий підхід мав деструктивний вплив на якість демократії, знижуючи її рівень у різних типах політичних режимів, особливо в державах з гібридними та авторитарними системами [28, с. 191-193].

Ці процеси підтверджують, що пандемія стала каталізатором посилення неоавторитарних тенденцій у світовій політиці та поглиблення дефектів демократії навіть у країнах зі стійкою демократичною традицією.

Відзначимо, що однією з важливих складових механізмів підтримки та легітимації сучасних авторитарних режимів є роль олігархії. У дослідженні

Марини Шаповаленко зазначається, що олігархи часто виступають зацікавленими сторонами у збереженні та зміцненні авторитарного режиму, оскільки це дозволяє їм зберігати контроль над економічними та політичними процесами. Саме олігархи зацікавлені у збереженні status-quo, що підкреслює їхню роль як ключових акторів, здатних впливати на політичну стабільність.

Цей вплив, на думку дослідниці, обумовлений їхнім економічним становищем і здатністю використовувати політичні інструменти для захисту своїх інтересів. Така взаємодія призводить до консолідації авторитаризму та зниження шансів на демократичні реформи, оскільки олігархи активно протидіють будь-яким змінам, які можуть підірвати їхні позиції: Підсилюються позиції олігархів усюди на тлі домінування авторитарних тенденцій у світі.

Це явище є частиною глобальної тенденції посилення авторитаризму, що можна простежити у прикладах багатьох країн, де економічні еліти відіграють вирішальну роль у формуванні політичного курсу та підтримці правлячих режимів. «У сучасному світі в умовах геополітичної турбулентності змінюються геополітичні центри сили та актори прийняття глобальних управлінських рішень, тому є нагальна потреба у керуванні суспільно-політичними та економічними процесами для стабільного розвитку суспільства» [34, с. 8].

Таким чином, соціально-економічні та технологічні передумови формують багатогранний фундамент для посилення авторитарних тенденцій у світі. Економічна нерівність, стагнація середнього класу, прекаризація праці та високий рівень безробіття стають каталізаторами соціальної напруги, що відкриває шлях для авторитарних лідерів і рухів. Зі свого боку, технологічні інструменти, як-от масове спостереження, системи соціального кредиту та цифрова цензура, посилюють здатність режимів до контролю та придушення інакомислення.

Ці процеси демонструють, як глобалізація, фінансові кризи та розвиток технологій створюють сприятливе середовище для консолідації влади в руках

авторитарних режимів. Сучасні тенденції вказують на необхідність переосмислення підходів до захисту демократичних цінностей та інституцій, зокрема шляхом зменшення соціально-економічної нерівності та забезпечення етичного використання технологій. Це вимагає не лише міжнародної співпраці, але й активного залучення громадянського суспільства до формування стійких демократичних практик.

2.2. Ідеологічне обґрунтування та легітимація неоавторитарних режимів

Концепція «русского мира» стала однією з фундаментальних ідеологічних основ сучасної зовнішньої політики російської федерації. Вона ґрунтується на ідеї про унікальність російської цивілізації, яка вирізняється своєю культурною спадщиною, історичним спадком та специфічною національною ідентичністю. Згідно з цією концепцією, російський світ об'єднує спільноту людей, які поділяють російську мову, культуру та православну віру, незалежно від їхнього місця проживання чи громадянства.

Ця ідеологія набула особливого розвитку після розпаду Радянського Союзу, коли виникла необхідність формування нової доктрини впливу росії на пострадянському просторі. «русский мир» слугує інструментом для обґрунтування політичних дій, спрямованих на підтримку російськомовного населення в інших країнах, і підкреслює роль росії як «захисниці» історичної спадщини, традиційних цінностей та культурної єдності регіону.

Однак концепція виходить за межі культурно-гуманітарної сфери, трансформуючись у засіб легітимації зовнішньополітичних амбіцій і дій, включаючи військові операції та інші форми агресії. Ідеологія «русского мира» стала основою для виправдання анексії Криму, втручання у внутрішні справи України та підтримки сепаратистських рухів на її сході. росія позиціонує себе як гарант безпеки та прав російськомовного населення, апелюючи до традиційних цінностей і необхідності збереження православної культури.

Особливу увагу концепція приділяє протиставленню росії західному світу. Ідеологи «русского мира» підкреслюють, що росія обрала унікальний шлях розвитку, відмінний від західних моделей демократії та глобалізації. У цьому контексті росія зображується як форпост традиційних цінностей, які протистоять «деструктивному впливу» Заходу. Західна демократія, згідно з

цією риторикою, перебуває в стані глибокої кризи, втрачаючи свою легітимність через внутрішні соціальні, політичні та моральні проблеми.

Ідеологія «русского мира» також обґрунтовує необхідність протидії західному впливу, формуючи уявлення про росію як оплот стабільності та справедливості. У цьому аспекті підкреслюється її історична місія – захищати культурну й моральну автономію не лише власного народу, але й тих спільнот, які вважаються частиною російського цивілізаційного простору [62, с. 81].

Таким чином, концепція «русского мира» стала потужним інструментом геополітичної експансії та підтримки авторитарної моделі правління, об'єднуючи культурні, історичні та політичні аспекти в єдину ідеологічну систему. Вона використовується для формування міжнародного образу росії як «захисника» традиційних цінностей і водночас служить внутрішньополітичним механізмом мобілізації населення на підтримку владного режиму.

Віктор Орбан та його уряд створили модель «неліберальної демократії», що акцентує увагу на захисті традиційних цінностей та національної ідентичності. У своїй промові 2014 року Орбан підкреслив, що ліберальна демократія не справляється із захистом соціальної єдності і традиційних цінностей, і запропонував модель, засновану на консервативних принципах.

Політика Орбана включає підтримку традиційної сім'ї, християнських моральних цінностей та обмеження впливу іноземних ліберальних ідеологій. Це виявляється у законодавчих ініціативах, які обмежують права ЛГБТ-спільноти та сприяють захисту гетеронормативної моделі сім'ї [36].

Політика Орбана привернула увагу міжнародної спільноти і викликала критику з боку ЄС через підрив демократичних принципів і порушення прав людини. Однак Орбан стверджує, що його дії спрямовані на захист національних інтересів і культурної ідентичності Угорщини, що, за його словами, є ключовим для стабільності країни.

Рух «жовтих жилетів», що виник у Франції наприкінці 2018 року, є прикладом популістської риторики, спрямованої проти еліт. Спочатку він був

спровокований зростанням цін на паливо, але згодом переріс у масштабні протести проти уряду, який звинувачували в ігноруванні потреб простих громадян.

Однією з головних тем протестів була критика політичної еліти, яку учасники звинувачували у просуванні політики на користь багатих, нехтуючи інтересами робітничого класу та сільських мешканців. Така риторика є типовою для популістських рухів, оскільки підкреслює протистояння між «елітами» та «народом».

Рух використовував соціальні мережі для поширення своїх ідей і закликів, що підсилювало його популістський характер. Популістська риторика руху «жовтих жилетів» також сприяла радикалізації окремих груп, що використовували протести для поширення антиелітарних ідей [43, с. 12].

Brexit став класичним прикладом використання популістської риторики, зокрема апеляції до «волі народу». Кампанія за вихід Великобританії з ЄС базувалася на тому, що рішення про майбутнє країни має прийматися «простими людьми», а не політичними елітами чи міжнародними організаціями.

Основною тезою кампанії було повернення контролю над національним законодавством і кордонами, що супроводжувалося заявами про те, що ЄС обмежує суверенітет Великобританії. Риторика «волі народу» підкреслювала конфлікт між інтересами простих громадян і політичними елітами, які, за словами прихильників Brexit, прагнули зберегти країну в складі ЄС.

Такі апеляції спричинили посилення соціального розколу у британському суспільстві, де референдум про Brexit розділив громадян на прихильників і противників виходу з ЄС. Це підвищило політичну поляризацію і сприяло зниженню довіри до традиційних політичних інститутів [38, с. 573].

Міграційна політика адміністрації Дональда Трампа є прикладом популістського підходу до вирішення складних соціальних питань. Політична риторика Трампа під час передвиборчої кампанії та на посаді президента була

спрямована на створення спрощених послань, які часто базувалися на пошуку простих рішень для комплексних проблем.

Однією з визначальних рис риторики Трампа було створення образу іммігрантів як загрози національній безпеці та економіці. Зокрема, він неодноразово описував мексиканських іммігрантів як «кримінальників» і «гвалтівників», формуючи уявлення, що нелегальна міграція є головною причиною злочинності та економічних проблем у США. Така риторика сприяла емоційному відгуку серед виборців, особливо тих, хто відчував себе незахищеним перед зовнішніми загрозами.

Політика Трампа часто включала прості рішення для вирішення складних питань міграції. Одним із найвідоміших символів його міграційної політики стала ідея будівництва стіни на кордоні з Мексикою. Ця ідея була спрямована на створення фізичного бар'єра для припинення нелегальної міграції. Проте таке рішення не враховувало глибших причин міграційних потоків, таких як економічні труднощі та політична нестабільність у країнах Латинської Америки. Популістська риторика зводила проблему міграції до питання фізичної безпеки, ігноруючи ширші соціальні та економічні фактори [75, с. 221]

Застосування таких спрощених підходів призвело до серйозних соціальних і політичних наслідків. Жорсткі антиміграційні заходи, включаючи обмеження на в'їзд громадян з певних мусульманських країн та практику розділення сімей на кордоні, викликали хвилю протестів і критику як у США, так і за кордоном. Це сприяло загостренню соціальних розколів та посиленню ксенофобських настроїв серед частини населення.

Політика «неоосманізму», яку активно просуває президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган, стала частиною ширшого культурного консервативного руху в країні. Основна мета цієї політики полягає у відродженні історичної спадщини Османської імперії, що спрямована не лише на зовнішню політику, але й на формування внутрішньої ідентичності турецького суспільства. «Неоосманізм» відіграє роль ідеологічного

інструменту для підтримки традиційних ісламських та національних цінностей [3, с. 174].

Ця концепція використовує спадщину Османської імперії як основу для зміцнення культурної та політичної ідентичності сучасної Туреччини. У рамках цієї політики Ердоган підкреслює важливість традиційних ісламських цінностей та соціального консерватизму, що відображається у посиленні ролі релігії у сферах освіти, прав жінок та сімейних відносин.

«Неоосманізм» також став політичним інструментом для зміцнення влади Ердогана та його партії (АКР). Він знаходить підтримку серед консервативної частини суспільства, яка прагне відродження релігійних цінностей та ідентичності. Це проявляється у відновленні та реставрації османських пам'ятників, а також у популяризації історії Османської імперії через освітні й культурні програми.

Попри підтримку частини населення, політика «неоосманізму» має чимало критиків. Опоненти вважають, що зосередження на релігійних цінностях підриває секулярні принципи, закладені Мустафою Кемалем Ататюрком при заснуванні сучасної Турецької Республіки. Така політика також сприяє зростанню напруги між секулярними та консервативними групами у суспільстві.

Харизматичне лідерство Реджепа Тайїпа Ердогана стало визначальною рисою сучасного політичного ландшафту Туреччини. Під його керівництвом країна зазнала перехід до моделі авторитарного управління, де ключовою стає роль особистості лідера, що сформувала своєрідний культ особи. Це лідерство базується на поєднанні релігійного консерватизму, націоналізму та популістської риторики.

Ердоган активно використовує свої ораторські здібності для звернення до емоцій виборців, позиціонуючи себе як захисника народу, який протистоїть внутрішнім і зовнішнім загрозам. Його харизматичне лідерство підтримується політичними кроками, що підсилюють його образ як непохитного лідера у часи кризи [33, с. 103].

Використання культу особи в політичній практиці дозволяє Ердогану зберігати високий рівень підтримки серед консервативних верств населення. Зображення лідера як захисника інтересів народу слугує основою для прийняття політичних рішень та зміцнення влади. Це підкріплюється контролем медіа та маніпуляцією інформацією, що формує позитивний імідж президента.

Проте зростання культу особи та централізація влади мали серйозні наслідки для демократії в Туреччині. Харизматичне лідерство Ердогана супроводжується згортанням демократичних свобод та посиленням авторитарних тенденцій. Репресії проти опозиції та контроль над громадянським суспільством свідчать про перехід до більш авторитарної моделі управління.

Отже, Сучасні неоавторитарні режими демонструють складну тенденцію трансформації політичних систем через потужні ідеологічні концепції, які виходять далеко за межі традиційного державного управління. Вони характеризуються формуванням нових наративів, що апелюють до культурної ідентичності, традиційних цінностей та міфів про особливу місію держави.

Ключовою особливістю таких режимів є створення штучної опозиційності «свій-чужий», де «свої» представляють традиційні цінності, а «чужі» асоціюються з зовнішніми загрозами – чи то Захід, іммігранти, або наддержавні інституції. Це дозволяє політичним лідерам маніпулювати суспільними настроями, консолідувати підтримку та легітимізувати авторитарні практики.

Важливим інструментом легітимації виступає харизматичне лідерство, яке базується на емоційному зв'язку з населенням. Лідери, такі як Ердоган, Орбан, Трамп, позиціонують себе як захисники народних інтересів, протиставляючи себе політичним елітам і створюючи культ особистості.

Ідеологічні концепції на кшталт «руського мира» або «неоосманізму» слугують не лише внутрішньополітичним інструментом, але й механізмом

зовнішньої експансії та впливу. Вони дозволяють виправдовувати агресивну зовнішню політику, анексії та втручання під приводом захисту культурної спільноти.

Спільною рисою цих режимів є послаблення демократичних інститутів, обмеження громадянських свобод та маніпуляція інформаційним простором. Популістська риторика стає основним засобом комунікації, що спрощує складні суспільні проблеми до рівня емоційних гасел.

Таким чином, неоавторитарні режими представляють складне соціально-політичне явище, яке використовує маніпулятивні стратегії формування суспільної свідомості через апеляцію до традиційних цінностей, страхів та очікувань населення.

2.3. Мілітаризація та експансіонізм як характерні риси сучасного авторитаризму

Мілітаризація внутрішньої політики є ключовим елементом авторитарних режимів, і в російській Федерації ця роль покладена на Росгвардію — Федеральну службу військ національної гвардії, створену в 2016 році. Ця структура не лише займається підтримкою громадського порядку та боротьбою з тероризмом, але й виконує функцію інструменту контролю над суспільством, забезпечуючи стабільність влади та придушення політичної опозиції.

Створення Росгвардії стало ініціативою Володимира Путіна, який через указ забезпечив її безпосереднє підпорядкування главі держави. Це підкреслює важливість персонального контролю президента над силовими структурами, що надає Росгвардії особливий статус у системі безпеки. Офіційно її функції включають охорону громадського порядку, але в реальності вона часто використовується для придушення протестів та забезпечення режимної стабільності.

Додатковим інструментом мілітаризації в російській Федерації є також мілітаризовані молодіжні рухи, зокрема «Юнармія», створена в 2016 році. Ця організація охоплює дітей та підлітків віком від 8 до 18 років, де їх систематично готують до військової служби, виховують патріотизм та лояльність до держави. Діти проходять військову підготовку, вивчають стройову підготовку, основи вогневої підготовки та отримують мілітаризовану ідеологічну обробку. Через ці рухи держава фактично формує майбутній контингент не лише для армії, але й для підтримки авторитарного режиму.

Під час масових протестів 2017-2019 років Росгвардія показала себе як основний засіб державного контролю, беручи активну участь у придушенні громадянських виступів проти корупції та на підтримку демократичних

реформ. Її присутність на вулицях російських міст дозволила владі жорстко контролювати ситуацію та запобігати ескалації протестів [44, с. 28].

Роль Росгвардії в мілітаризації російського суспільства проявляється не лише у придушенні протестів, а й у створенні атмосфери мобілізації. Проведення тренувань та підготовка до можливих внутрішніх конфліктів підсилюють відчуття постійної загрози з боку зовнішніх та внутрішніх ворогів. Це виправдовує репресивні заходи та сприяє зміцненню авторитарного режиму.

Мілітаризація освіти в Північній Кореї є важливою складовою ідеологічного контролю та виховання відданості режиму. З самого дитинства дітей навчають патріотизму та військовій готовності, поєднуючи навчання з політичною пропагандою, що формує покоління громадян, готових до служби державі.

Важливим елементом мілітаризованої освіти в Північній Кореї є також система примусового призову, яка перетворює військову службу на тотальний інструмент контролю. Практично кожен громадянин КНДР зобов'язаний пройти військову службу: чоловіки - 10 років, жінки - 7 років. Цей період не лише готує потенційних солдатів, але й є потужним механізмом ідеологічної обробки та повної інтеграції особистості в державну систему.

Основи військово-патріотичного виховання закладені у шкільних програмах, де поряд із загальноосвітніми предметами є уроки військової підготовки та політичної ідеології. Діти вивчають історію КНДР та героїчні подвиги її лідерів, акцентуючи увагу на обов'язку кожного громадянина перед державою. Це сприяє створенню націоналістичного світогляду та ідеологічної відданості.

Освіта в Північній Кореї включає не лише теоретичні знання, але й практичні військові тренування. Учні шкіл та студенти університетів беруть участь у заняттях зі стройової підготовки та вивчають основи військової стратегії. Це допомагає створити атмосферу постійної готовності до захисту країни та підсилює впевненість у правильності державної політики [72].

Пропаганда відіграє ключову роль у милітаризованій системі освіти, закладаючи у молоді абсолютну відданість правлячому режиму. Шкільні програми акцентують увагу на героїчних постатях Кім Ір Сена, Кім Чен Іра та Кім Чен Ина, формуючи культ особи та патріотичний обов'язок перед державою.

Військові паради в авторитарних державах виконують важливу роль у демонстрації сили та контролю, підтримуючи культ влади й мобілізуючи патріотичні настрої. Вони є частиною пропагандистських інструментів, спрямованих на зміцнення відданості громадян режиму і легітимізацію військових структур як головних гарантій стабільності.

Особливо показовими є військові паради в Китаї, де демонстрація військової міці поєднується з технологічним прогресом. Щорічні паради в Пекіні, особливо до Дня заснування КНР, стають платформою не лише для демонстрації військової техніки, але й для презентації нових зразків озброєння, демонструючи технологічну могутність держави. Такі заходи слугують потрійній меті: внутрішня пропаганда, залякування потенційних супротивників та формування іміджу сильної держави на міжнародній арені.

Паради в авторитарних режимах слугують не лише демонстрацією сили всередині країни, але й важливим елементом зовнішньої політики. Під час цих заходів лідери держави часто постають перед народом як захисники нації, що посилює їхній образ як непохитних лідерів. Показ сучасної військової техніки і марші підрозділів підкреслюють міць держави, формуючи образ стабільності та впевненості у своїй силі.

Крім того, військові паради відіграють важливу роль у підтримці культу особи. Лідери часто використовують ці події для зміцнення власного авторитету та підкреслення своєї ролі як захисників нації. Наприклад, у Північній Кореї такі паради під проводом Кім Чен Ина служать важливим засобом демонстрації його лідерських якостей та підтримки культу особи [68].

Військові паради також сприяють мобілізації населення і посиленню патріотичних почуттів. У багатьох авторитарних державах громадяни активно

залучаються до цих заходів, що формує відчуття національної єдності та підтримку ідеології режиму. Використання національних символів, таких як прапори і гімни, зміцнює лояльність до влади, забезпечуючи контроль над громадською свідомістю.

Протести у Білорусі в 2020 році, що спалахнули після оголошення результатів президентських виборів, стали важливим прикладом використання авторитарними режимами силових структур для придушення громадянського невдоволення. Громадяни виступили проти фальсифікації виборів, які забезпечили перемогу Олександр Лукашенку та його подальше перебування при владі.

Практика придушення протестів силовими методами має глибоке коріння в авторитарних режимах. Окрім Білорусі, подібні сценарії спостерігалися в Гонконзі, де влада Китаю жорстко придушила масові демократичні виступи, використовуючи поліцейські спецпідрозділи та введення драконівського закону про національну безпеку. Методи включали масові арешти, фізичне насильство, переслідування активістів та фактичну криміналізацію будь-яких форм опозиційної діяльності.

Відповідь влади була жорсткою та включала масові затримання, застосування насильства, побиття протестувальників і використання спеціальних підрозділів, таких як ОМОН. У деяких випадках були залучені навіть підрозділи Росгвардії для підтримки порядку. Ці дії спрямовувалися на залякування населення та збереження контролю над ситуацією [41, с. 9].

Окрім силових методів, білоруський уряд активно використовував технології для придушення протестів. Зокрема, відбувалося блокування інтернету, моніторинг соціальних мереж і використання камер спостереження для ідентифікації активістів. Це допомогло владі швидко реагувати на протести і значно ускладнило координацію дій опозиції.

Жорстке придушення протестів привернуло увагу міжнародної спільноти, що призвело до санкцій з боку Європейського Союзу та США проти режиму Лукашенка і його силових структур. Однак, незважаючи на

міжнародну критику, білоруська влада змогла утримати ситуацію під контролем за допомогою репресивних методів і продовжує ізолювати політичних опонентів.

Таким чином, мілітаризація в сучасних авторитарних режимах перетворилася на витончену та всеосяжну стратегію контролю над суспільством. Це вже не просто нарощування військової потужності, а складна система ідеологічного та фізичного впливу, спрямована на придушення будь-яких проявів опозиційності та формування абсолютно лояльного населення.

Державні інституції, такі як Росгвардія в росії, стали потужним інструментом придушення громадянської активності. Вони безпосередньо підпорядковані лідерам країн і функціонують як приватні загони впливу, здатні миттєво реагувати на будь-які спроби суспільного спротиву.

Особливо небезпечною є робота з молоддю. Через спеціальні молодіжні рухи та мілітаризовану освіту держава фактично вирощує покоління, цілковито віддане режиму. Діти змалку вбирають культуру беззаперечної служби державі, де патріотизм перетворюється на майже релігійну відданість системі.

Пропагандистські механізми, зокрема масштабні військові паради, слугують потрійній меті: внутрішній пропаганді, залякуванню потенційних супротивників та формуванню іміджу непереможної держави. Лідери перетворюються на міфічних героїв, а демонстрація військової техніки стає майже сакральним дійством.

Технологічні інструменти контролю роблять придушення опозиції дедалі витонченішим. Моніторинг соціальних мереж, миттєва ідентифікація активістів, блокування комунікацій — все це перетворює боротьбу режиму з інакодумством на холодний, майже механістичний процес.

Прикладом таких практик стали події в Білорусі, Гонконзі та інших країнах, де влада демонструвала готовність використати найжорсткіші методи для збереження контролю. Масові затримання, фізичне насильство, цькування активістів стають буденністю авторитарних режимів.

Міжнародна спільнота намагається протидіяти цим процесам через санкції та дипломатичний тиск, проте авторитарні держави виявляються дивовижно адаптивними. Вони продовжують удосконалювати механізми придушення та контролю, перетворюючи мілітаризацію на все більш витончений інструмент політичної маніпуляції.

Сучасна мілітаризація — це вже не просто мілітарна культура, а складний соціально-політичний феномен, який становить серйозну загрозу демократичним цінностям, індивідуальним свободам та самій природі громадянського суспільства.

Головне в цьому процесі — не нарощування військової потужності, а створення тотального механізму контролю, де кожен громадянин сприймається не як особистість, а як гвинтик величезної державної машини.

РОЗДІЛ 3.

НЕОАВТОРИТАРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ГЛОБАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

3.1. Інструменти зовнішньополітичної експансії авторитарних режимів

російська енергетична компанія «Газпром» перетворилася на потужний геополітичний інструмент зовнішньої політики російської Федерації, який виходить далеко за межі звичайної комерційної діяльності. Використовуючи складну мережу економічних та політичних взаємозв'язків, компанія стала ключовим механізмом реалізації російської стратегії глобального впливу.

Історія залежності європейських країн від російського газу розгортається як складна геополітична драма, де «Газпром» виступає головним режисером. Після розпаду Радянського Союзу росія успадкувала величезну газотранспортну інфраструктуру та почала активно використовувати її як інструмент м'якої сили. Європейські держави, прагнучи диверсифікувати власні енергетичні ресурси, парадоксально опинилися в глибокій залежності від російських поставок.

Механізми впливу «Газпрому» мають багаторівневу структуру: економічний тиск через маніпуляцію цінами на газ; політичний шантаж шляхом призупинення або обмеження поставок; створення корупційних схем впливу на політичні еліти країн-імпортерів; Інвестування в стратегічні інфраструктурні проекти.

Енергетичні кризи 2006 і 2009 років стали яскравою демонстрацією цієї стратегії. Призупинення поставок газу до України та низки європейських країн показало, що «Газпром» може миттєво перетворити енергетичний ресурс на геополітичну зброю. Ці події змусили європейські уряди усвідомити критичну залежність від російського газу.

Проекти «Північний потік» і «Південний потік» мали подвійну мету: не лише забезпечити постачання газу, але й створити систему політичної

залежності. Обхідні маршрути, які оминали транзитні країни, давали росії додаткові важелі впливу та можливість тиску на уряди держав Центральної та Східної Європи.

Важливим аспектом стратегії «Газпрому» є руйнування європейської солідарності. Компанія цілеспрямовано створює диференційовані контракти та умови для різних країн, провокуючи внутрішні суперечності в Європейському Союзі. Одні держави отримують більш вигідні умови, інші – зазнають обмежень, що призводить до розколу та ослаблення колективної позиції ЄС.

Особливо показовим є приклад Німеччини, яка тривалий час була основним європейським споживачем російського газу. Проєкт «Північний потік-2» став не лише енергетичним, але й глибоко політичним рішенням, що демонструвало готовність росії використовувати економічні важелі для досягнення геополітичних цілей [21].

Реакція Європейського Союзу на ці виклики поступово трансформується. Санкції, диверсифікація постачань скрапленого природного газу (LNG), розвиток відновлюваної енергетики та поступова відмова від російських енергоносіїв стають стратегічними пріоритетами європейської енергетичної політики.

Україна опинилася в епіцентрі цієї геополітичної боротьби. російська агресія та війна підтвердили, що контроль над газотранспортною системою є не лише економічним, але й важливим військово-стратегічним інструментом впливу.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative, BRI), започаткована Китаєм у 2013 році, перетворилася на масштабний міжнародний проєкт, спрямований на розвиток інфраструктурної та економічної взаємодії між Китаєм та іншими країнами світу. Вона включає будівництво транспортних коридорів, портів, залізниць, електростанцій та інших стратегічних об'єктів, що мають на меті посилити глобальну інтеграцію та сприяти економічному розвитку. Китай позиціонує цю ініціативу як шлях

до спільного процвітання, проте вона часто зазнає критики за використання тактики так званої «боргової дипломатії» [15, с. 182].

Одним із найбільших викликів для країн-учасниць BRI стає їхня неспроможність повертати великі кредити, отримані від Китаю для реалізації інфраструктурних проектів. Кредити, які пропонуються під вигідні умови, часто надаються державам із слабкою економічною базою та обмеженими можливостями залучення альтернативних джерел фінансування. Однак такі угоди нерідко стають фінансовим тягарем, що створює залежність від Китаю. Якщо країна неспроможна погасити борг, Пекін отримує можливість впливати на її політичні рішення, контролювати стратегічні активи або вимагати поступок у міжнародній політиці.

Яскравим прикладом є ситуація з портом Хамбантота у Шрі-Ланці, який у 2017 році був переданий в оренду китайській компанії строком на 99 років після того, як країна не змогла виплатити борг. Цей випадок демонструє, як Китай може отримати контроль над важливими інфраструктурними об'єктами, перетворюючи економічну залежність на геополітичну перевагу. Подібні сценарії спостерігаються у Пакистані, де Китай реалізує масштабні інфраструктурні проекти в рамках Економічного коридору Китай-Пакистан (СРЕС), та в Лаосі, який став залежним від китайських інвестицій для розвитку своєї залізничної інфраструктури.

Західні країни висловлюють занепокоєння щодо таких стратегій, вбачаючи у них загрозу суверенітету країн-позичальників. Практика «боргової дипломатії» критикується за створення фінансових пасток, які обмежують свободу дій держав-реципієнтів і посилюють вплив Китаю на міжнародній арені. Таким чином, ініціатива BRI стає не лише економічним інструментом, а й потужним засобом геополітичного тиску, що загрожує змінити баланс сил у світі.

У контексті ініціативи BRI також слід розглядати торговельний конфлікт між США та Китаєм, який розпочався у 2018 році. Цей конфлікт став наслідком зростаючого суперництва між двома провідними економіками

світу. Адміністрація Дональда Трампа прагнула зменшити значний торговельний дефіцит США з Китаєм та змусити його переглянути економічні практики, які вважалися несправедливими, включаючи примусову передачу технологій і державні субсидії китайським компаніям [16, с. 57].

Як реакцію на підвищення мит на китайські товари, Китай увів дзеркальні заходи, що призвело до обмеження обсягів двосторонньої торгівлі. Ескалація конфлікту позначилася на глобальних ланцюгах постачання, призвела до подорожчання товарів і сповільнення зростання у секторах, що залежать від міжнародної торгівлі. Суттєвим ударом для китайської економіки стало обмеження доступу до американських напівпровідників, що поставило під загрозу розвиток високотехнологічного сектору в Китаї.

Водночас торговельна війна змусила Китай переорієнтуватися на посилення співпраці з іншими країнами через BRI, намагаючись диверсифікувати ринки та зменшити залежність від США. Цей процес сприяв зміцненню позицій Китаю в Азії, Африці та Латинській Америці, але також поглибив геополітичну напруженість, яка впливає на стабільність міжнародної системи.

RT (Russia Today) та CGTN (China Global Television Network) є ключовими міжнародними медіаплатформами, які активно використовуються відповідно росією та Китаєм для досягнення своїх геополітичних цілей через вплив на інформаційний простір. Ці телеканали не лише виконують роль джерел новин, але й слугують інструментами державної пропаганди, спрямованої на формування позитивного іміджу своїх країн, підтримку стратегічних інтересів та створення альтернативної інформаційної реальності для міжнародної аудиторії [60, с. 24].

Основною аудиторією RT та CGTN є іноземні глядачі, на яких ці канали намагаються впливати шляхом поширення контенту, що часто підриває довіру до традиційних медіа західного світу. RT, наприклад, спеціалізується на критиці західних демократій, зосереджуючи увагу на їхніх внутрішніх проблемах, таких як соціальна нерівність, расові конфлікти, політична

поляризація та економічна нестабільність. Це створює контраст із образом росії як стабільного та потужного геополітичного гравця, здатного запропонувати альтернативу західній моделі. У своїх матеріалах RT активно акцентує увагу на провалах західної зовнішньої політики, таким чином формуючи антагоністичний наратив, який сприяє розколу в міжнародному середовищі [66, с. 1317].

CGTN, зі свого боку, використовує більш виважені стратегії, спрямовані на просування культурного, економічного та політичного впливу Китаю. Канал демонструє досягнення КНР, підкреслюючи її успіхи в економічному розвитку, науково-технічному прогресі та міжнародній співпраці. Особлива увага приділяється висвітленню глобальних ініціатив Китаю, таких як «Один пояс, один шлях», які подаються як приклади взаємовигідного партнерства. CGTN також прагне створити образ Китаю як миролюбної країни, що сприяє стабільності у світі, уникаючи прямих атак на Захід, але пропонуючи альтернативний погляд на глобальні проблеми.

Обидва канали адаптують свої меседжі до специфіки різних аудиторій, використовуючи локальні контексти та мови для підвищення ефективності впливу. Соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook, Instagram і YouTube, відіграють важливу роль у їхніх стратегіях. RT і CGTN активно використовують ці платформи для поширення коротких відео, графічних матеріалів та статей, які часто стають вірусними завдяки провокативності чи емоційності подачі. Завдяки цьому обидва телеканали охоплюють молодіжну аудиторію та ті верстви населення, які не споживають традиційні медіа.

Такий підхід дозволяє RT і CGTN швидко реагувати на глобальні події, створюючи інформаційні приводи та забезпечуючи перевагу у формуванні суспільної думки. Цей вплив поширюється не лише на громадян інших країн, але й на їхні політичні еліти, що може сприяти змінам у прийнятті політичних рішень на користь росії чи Китаю. Таким чином, ці медіа перетворюються на потужну зброю інформаційної війни, яка доповнює економічний і політичний тиск обох держав.

Президентські вибори в США 2016 року стали одним із найбільш обговорюваних прикладів іноземного втручання в демократичні процеси, зокрема через цілеспрямовані дезінформаційні кампанії, які, за даними численних розслідувань, були організовані російськими структурами. Ці кампанії мали на меті підірвати довіру до виборчої системи, створення соціальної напруженості та посилення політичної поляризації в американському суспільстві. Втручання відзначалося масштабністю, використанням сучасних технологій і високим рівнем координації.

Основним інструментом дезінформації стало поширення фейкових новин через соціальні мережі. російські агенти, використовуючи фейкові акаунти та групи, розміщували контент, який викликав емоційні реакції серед користувачів і стимулював суспільні розколи. Провокативні повідомлення були спрямовані на такі чутливі теми, як расові питання, міграція, релігія та права жінок. Під виглядом громадян США ці акаунти взаємодіяли з реальними користувачами, створюючи ілюзію широкої підтримки певних поглядів, що впливало на настрої виборців [62, с. 85].

Особливу роль у цих процесах відіграли соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Instagram і YouTube. Завдяки своїм алгоритмам, які сприяють поширенню контенту з високим емоційним зарядом, ці платформи стали ідеальним середовищем для реалізації дезінформаційних кампаній. російські актори використовували таргетовану рекламу, що дозволяла їм адресно впливати на конкретні групи виборців. Такі методи не лише посилювали поляризацію, але й сприяли зміцненню недовіри до традиційних медіа та політичних інституцій.

Одним із найвідоміших прикладів втручання стала діяльність «Агентства інтернет-досліджень» (так званої «фабрики тролів»), яке координувало масове створення контенту, спрямованого на дискредитацію певних кандидатів і водночас підтримку інших. Згідно з розслідуваннями, особливий акцент робився на маніпуляції навколо ключових політичних фігур,

включаючи Хіллари Клінтон, проти якої поширювалися фейкові скандали, і Дональда Трампа, якого представляли в позитивному світлі.

Втручання через дезінформацію мало кілька наслідків. По-перше, воно серйозно підривало довіру американських громадян до прозорості виборчого процесу. По-друге, ці кампанії сприяли поглибленню суспільних розколів, що ускладнило діалог між різними політичними групами. По-третє, це втручання створило прецедент, який став сигналом для інших країн щодо можливостей використання інформаційної зброї у гібридних конфліктах.

Події виборів 2016 року стали сигналом для американського уряду та технічних компаній щодо необхідності розробки заходів для захисту інформаційного простору. Вжиті після цього кроки, такі як посилення контролю за політичною рекламою та боротьба з фейковими акаунтами, стали початком більш масштабної боротьби з дезінформацією. Однак вибори 2016 року залишаються важливим уроком про вплив інформаційних технологій на сучасну демократію та необхідність адаптації до нових викликів у цифрову епоху.

APT28, також відома під назвами Fancy Bear або Sofacy, є однією з найбільш відомих груп кібершпигунства, яка, за даними багатьох досліджень, діє під керівництвом Головного розвідувального управління (ГРУ) російської Федерації. Ця група стала символом сучасної кіберзагрози, демонструючи високий рівень організованості, технічної складності та масштабності своїх операцій, спрямованих на досягнення стратегічних цілей росії в глобальному інформаційному просторі [49].

APT28 активно використовує широкий спектр складних методів і технологій, що охоплюють фішинг, викрадення облікових даних, впровадження шкідливого програмного забезпечення та інші інструменти для отримання доступу до конфіденційної інформації. Група спеціалізується на атакуванні урядових, військових, дипломатичних і корпоративних структур у різних країнах, зокрема тих, які відіграють ключову роль у міжнародній політиці та безпеці. Їхні операції спрямовані на отримання стратегічної

інформації, вплив на політичні процеси та підрив довіри до демократичних інституцій.

Однією з найвідоміших операцій Fancy Bear стала атака на сервери Демократичного національного комітету США під час президентської виборчої кампанії 2016 року. У цій атаці використовувалися техніки фішингу для отримання доступу до електронної пошти високопосадовців партії. Витік конфіденційної інформації, організований через публікації в інтернеті, зокрема на платформах WikiLeaks, створив значний резонанс у медіа, вплинувши на перебіг виборчого процесу та сприявши підриву довіри до демократичної системи США.

Fancy Bear також була причетна до інших значних атак, включаючи кібершпигунство проти урядових установ Німеччини, Франції, України та багатьох інших країн. Однією з ключових мішеней стали німецькі урядові структури, включаючи Бундестаг, де хакери викрали значний обсяг конфіденційних даних. У Франції група здійснювала кібератаки під час президентських виборів 2017 року, спрямовані на дестабілізацію політичної ситуації та дискредитацію окремих кандидатів.

APT28 є яскравим прикладом того, як кіберзброя використовується в якості важеля впливу в сучасній міжнародній політиці. Їхні дії виходять за межі традиційного шпигунства, оскільки вони спрямовані не лише на збирання інформації, але й на активну дестабілізацію, включаючи кампанії з дезінформації та впливу. Це дозволяє використовувати кібершпигунство для досягнення геополітичних цілей, включаючи посилення впливу росії, підрив довіри до міжнародних організацій і створення умов для поляризації суспільств.

Діяльність Fancy Bear підкреслює актуальність викликів кібербезпеки в сучасному світі. Багато держав і міжнародних організацій, таких як НАТО, Європейський Союз і ООН, вживають заходів для посилення захисту інформаційних систем і розробки механізмів колективного протистояння кіберзагрозам. Водночас активність APT28 і подібних груп свідчить про

постійну еволюцію загроз і необхідність розвитку нових технологій для їхнього ефективного стримування.

Ферми тролів є потужним інструментом інформаційного впливу, який дедалі більше використовується для маніпуляції громадською думкою, впливу на політичні процеси та створення суспільної нестабільності. Ці організовані структури займаються масовим поширенням дезінформації, провокаційного контенту та пропагандистських матеріалів, маючи на меті підрив стабільності демократичних інститутів, дискредитацію політичних опонентів і посилення суспільних розколів.

Ферми тролів функціонують на основі використання фейкових акаунтів у соціальних мережах, які служать каналами для поширення великого обсягу маніпулятивного контенту. Діяльність таких структур може здійснюватися як безпосередньо під егідою державних органів, так і через приватні компанії, що виконують замовлення на інформаційні кампанії. Одним із найбільш відомих прикладів є діяльність російського "Інтернет-агентства досліджень" (IRA), яке стало сумнозвісним через свою участь у маніпуляціях під час президентських виборів у США 2016 року. Через соціальні медіа такі організації активно поширювали фейкові новини, провокативні матеріали та маніпулятивні меседжі, націлені на поляризацію суспільства та дестабілізацію політичної системи США [23, с. 299].

Вплив ферм тролів на політичні процеси є надзвичайно значним, особливо під час виборчих кампаній, коли вони здатні впливати на виборців, дискредитуючи кандидатів і формуючи викривлену інформаційну картину. Їхні дії сприяють поширенню фальшивих новин і маніпулятивних зображень, які провокують емоційну реакцію громадськості. Наприклад, під час президентських виборів у США ферми тролів використовували соціальні мережі для поширення ідей, що сприяли розколу між різними соціальними групами, одночасно формуючи недовіру до демократичних процедур. Аналогічні схеми впливу були зафіксовані і в інших країнах, включаючи

виборчі кампанії в Європі, де маніпуляції через соцмережі стали інструментом дезінформації та політичного втручання.

Технології, які використовуються ферми тролів, включають автоматизовані системи, такі як боти, що дозволяють поширювати інформацію масово та швидко. Соціальні платформи, як-от Facebook, Twitter, Instagram та інші, стають основними каналами для маніпуляції. Завдяки цим технологіям створюється ілюзія широкої підтримки чи опозиції певних ідей, що підсилює емоційний ефект і формує помилкове сприйняття громадськості. Боти також сприяють збільшенню інформаційного шуму, що ускладнює верифікацію інформації та сприяє поширенню хаосу в інформаційному просторі [23, с. 304].

Зростаюча активність ферм тролів підкреслює необхідність посилення кібербезпеки та розробки механізмів боротьби з дезінформацією. Водночас соціальні платформи несуть відповідальність за моніторинг і видалення контенту, створеного фейковими акаунтами, а також за запровадження політик, спрямованих на підвищення прозорості та відповідальності у використанні цифрових медіа. Інформування громадськості про методи маніпуляції, розвиток критичного мислення та підтримка незалежної журналістики є важливими складовими протидії інформаційним атакам і збереження демократичних цінностей.

Крім традиційних інструментів впливу, авторитарні режими дедалі активніше використовують штучний інтелект та технології машинного навчання для маніпуляції інформаційним простором. Розвиток алгоритмічних систем пропаганди дозволяє створювати надзвичайно персоналізований контент, який може ефективно впливати на різні соціальні групи.

Особливістю сучасних інформаційних атак є здатність генерувати контент, який виглядає автентично та викликає емоційний резонанс. Штучний інтелект допомагає створювати глибоко фейкові відео (deepfake), аудіо та текстові матеріали, що ускладнює для пересічних громадян розпізнавання дезінформації.

Геополітичне протистояння дедалі більше переноситься у цифровий простір, де кордони стають умовними, а інформаційна зброя стає не менш потужною, ніж традиційні військові арсенали. Країни з розвиненими технологічними можливостями розглядають кіберпростір як принципово нову арену глобальної конкуренції.

Важливим трендом стає також використання штучного інтелекту для прогнозування та маніпуляції суспільними настроями. Алгоритми здатні аналізувати величезні масиви соціальних даних, виявляти психологічні особливості цільових аудиторій та конструювати наративи, максимально ефективні для досягнення геополітичних цілей.

Міжнародна спільнота лише починає усвідомлювати масштаби загроз, пов'язаних з технологіями інформаційної маніпуляції. Формування дієвих міжнародних механізмів протидії технологічним атакам та захисту інформаційного суверенітету країн стає критичним викликом сучасної міжнародної безпеки.

Таким чином, зовнішньополітична експансія авторитарних режимів, як свідчать дослідження, реалізується через багаторівневі механізми економічного, політичного, інформаційного та кібервпливу. Росія та Китай є яскравими прикладами таких стратегій, які спрямовані на зміцнення глобального впливу, ослаблення конкурентів та створення залежності серед держав-партнерів.

Росія використовує енергетичну політику як ключовий елемент своєї зовнішньополітичної стратегії. «Газпром» виступає не лише як комерційна структура, але і як інструмент політичного шантажу. Маніпуляції з цінами на газ, обмеження постачань і створення корупційних схем дозволили Росії впливати на уряди країн Центральної та Східної Європи.

Китай, зі свого боку, використовує ініціативу «Один пояс, один шлях» для просування своїх геополітичних інтересів через інфраструктурні проекти та фінансові інвестиції. Вона пропонує країнам-учасницям привабливі кредити, які нерідко стають важким фінансовим тягарем, що робить їх

залежними від Пекіна. Концепція «боргової дипломатії» є яскравим прикладом того, як економічна взаємодія трансформується у політичну залежність. Приклад Шрі-Ланки, яка змушена була передати порт Хамбантота Китаю, є лише одним із багатьох випадків.

Інформаційний вплив є ще одним важливим інструментом авторитарних режимів. російський телеканал RT і китайський CGTN виконують роль медіа-інструментів, що сприяють формуванню позитивного іміджу своїх держав і дискредитації демократичних інститутів Заходу. Використання соціальних мереж, таких як Facebook і Twitter, дозволяє їм досягати ширшої аудиторії, зокрема молоді, та ефективно адаптувати свої повідомлення під локальні контексти.

Водночас кібератаки, організовані такими групами, як APT28, стали ще одним засобом дестабілізації. Їх діяльність спрямована на підриг демократичних процесів, як це було продемонстровано під час виборів у США 2016 року. Масштабні дезінформаційні кампанії, використання соціальних мереж і маніпуляція громадською думкою дозволили не лише вплинути на виборчий процес, але й посилити соціальні та політичні розколи в суспільстві.

Європейський Союз і Захід загалом поступово адаптуються до цих викликів. Енергетична диверсифікація, санкції проти росії, боротьба з дезінформацією та кіберзагрозами стають пріоритетами. Однак сучасні виклики вимагають не лише реактивних заходів, але й проактивної політики, яка б дозволила демократичним державам ефективніше протистояти загрозам з боку авторитарних режимів. Трансформація міжнародної системи в умовах цих викликів свідчить про необхідність зміцнення коаліцій демократичних країн, які разом можуть забезпечити глобальну стабільність і зменшити вплив експансіоністських стратегій авторитарних держав.

3.2. Вплив авторитарних держав на міжнародний порядок та демократичні інститути

Анексія Криму російською Федерацією у 2014 році стала безпрецедентним викликом для міжнародного права та сучасного порядку, заснованого на принципах суверенітету і територіальної цілісності. Цей акт порушення міжнародних норм викликав широкомасштабну реакцію, включно із засудженням з боку ключових міжнародних організацій і запровадженням суворих санкцій, спрямованих на обмеження агресивної політики росії. Водночас події в Криму окреслили нові загрози для глобальної безпеки та стабільності.

Передусім анексія Криму стала явним порушенням принципу територіальної цілісності, закріпленого в основних документах міжнародного права, таких як Статут ООН. Статут прямо забороняє використання сили для зміни державних кордонів або незаконного захоплення територій без згоди відповідної країни. Дії росії також суперечили положенням Гельсінського заключного акта 1975 року, який встановлює непорушність кордонів у Європі. Ухвалена 27 березня 2014 року резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 "Територіальна цілісність України" підтвердила нелегітимність анексії та засудила дії росії, отримавши підтримку переважної більшості країн-членів ООН.

Крім того, анексія Криму порушила зобов'язання росії за Будапештським меморандумом 1994 року. У рамках цього документа Україна відмовилася від третього за величиною у світі ядерного арсеналу в обмін на гарантії її суверенітету й територіальної цілісності, надані росією, США та Великою Британією [2, с. 116]. Відмова росії дотримуватися своїх зобов'язань стала серйозним прецедентом, що підірвав довіру до механізмів без'ядерного роззброєння і міжнародних угод загалом. Також було грубо порушено двосторонні договори між Україною та росією, зокрема угоду щодо базування Чорноморського флоту, яка передбачала повагу до суверенітету України.

Світова спільнота відповіла на анексію Криму переважно засудженням і застосуванням санкційних механізмів. Європейський Союз, Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія та низка інших країн запровадили обмеження, які стосувалися російських банків, компаній, окремих осіб, а також цілих секторів економіки, зокрема енергетичного та військово-промислового. Санкції включали замороження активів, заборони на поїздки, обмеження на експорт технологій та інвестицій. Ефективність цих заходів проявилася у зниженні темпів економічного зростання росії, проте не змогла змінити її політику щодо Криму.

Водночас анексія Криму спричинила серйозні геополітичні наслідки. З одного боку, цей акт став каталізатором зближення України із Заходом, що виявилось у поглибленні співпраці з ЄС і НАТО. З іншого боку, анексія посилила напруженість у відносинах між росією та західними країнами, сприяючи формуванню нової "холодної війни". Тривала окупація Криму залишається джерелом напруженості на міжнародній арені, а його статус продовжує викликати серйозні суперечки, підкреслюючи невирішеність цього питання [26, с. 211].

Таким чином, анексія Криму стала не лише кричущим порушенням міжнародного права, але й символом загострення глобальних протиріч. Це подія, яка нагадує про важливість дотримання міжнародних норм і необхідність ефективних механізмів запобігання агресії. Подальше вирішення цього конфлікту вимагатиме консолідованих зусиль світової спільноти, спрямованих на відновлення міжнародного правопорядку та забезпечення миру.

Рішення росії вийти з Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (ДРСМД) у 2019 році стало серйозним ударом для міжнародної системи контролю за озброєннями, яка довгий час служила основою європейської і глобальної безпеки. Цей договір, укладений у 1987 році між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, не лише забезпечив ліквідацію

цілого класу ядерних і звичайних ракет, але й заклав фундамент для подальших домовленостей щодо роззброєння.

росія виправдовувала своє рішення твердженнями, що США нібито порушили умови договору, розгорнувши в Європі системи ПРО (зокрема, установки Aegis Ashore), які, за заявами Москви, могли бути модифіковані для запуску крилатих ракет [13, с. 8]. Цей аргумент супроводжувався звинуваченнями у створенні стратегічної асиметрії. З іншого боку, США звинуватили росію у розробці та розміщенні крилатих ракет 9M729 (SSC-8), дальність яких, за їх твердженнями, перевищує дозволені договором межі. Західні експерти зазначали, що такі дії росії суперечать положенням ДРСМД і підривають довіру до режиму контролю за озброєннями.

Розрив договору спричинив кілька важливих наслідків для міжнародної безпеки. По-перше, відсутність договору означає, що обидві сторони отримали можливість розробляти й розміщувати ракети середньої дальності. Це особливо небезпечно для Європи, де можуть знову з'явитися ракетні системи, здатні нести ядерні боєголовки. Подібна ескалація посилює ризик випадкових чи навмисних конфліктів. По-друге, вихід із ДРСМД підірвав взаємну довіру між США, росією та іншими глобальними акторами. Це також поставило під сумнів майбутнє інших ключових угод у сфері контролю за озброєннями, таких як Новий договір СНО. По-третє, розрив ДРСМД створив додаткову вразливість для європейських держав. Ракети середньої дальності є ідеальним засобом для розгортання в регіонах конфліктів, оскільки їх швидкість та дальність роблять їх особливо небезпечними в умовах обмеженого часу для реагування. По-четверте, після припинення дії ДРСМД не було укладено жодних нових угод, які б регулювали цю сферу. Хоча окремі країни, зокрема Німеччина та Франція, закликали до відновлення переговорів, конкретних кроків зроблено не було. Це залишає простір для подальшої ескалації.

Відсутність ДРСМД є симптомом ширшої кризи в системі міжнародної безпеки. Механізми, що забезпечували стабільність під час холодної війни, більше не відповідають реаліям багатопольярного світу. В умовах відсутності

чітких правил гри у сфері озброєнь і загострення геополітичного протистояння перспективи повернення до ефективного контролю над озброєннями залишаються невизначеними.

Таким чином, вихід росії з ДРСМД створив серйозні виклики для міжнародної стабільності. Це рішення підкреслює необхідність пошуку нових підходів до регулювання стратегічних озброєнь, з урахуванням сучасних загроз і технологічних змін. Лише спільні зусилля міжнародної спільноти можуть запобігти подальшій ескалації і відновити довіру у сфері безпеки.

Право вето, що надане п'ятьом постійним членам Ради Безпеки ООН – США, Великобританії, Франції, Китаю та росії – є одним із ключових інструментів впливу на прийняття міжнародних рішень. Його використання дозволяє заблокувати будь-яку резолюцію, навіть якщо її підтримує більшість членів Ради. росія, відома своїм частим застосуванням вето, активно захищає свої геополітичні інтереси та інтереси своїх союзників. Це підтверджують численні приклади, зокрема, ситуації в Сирії та Україні, що ілюструють використання цього інструменту як методу блокування міжнародних зусиль із розв'язання конфліктів [7, с. 116].

росія використовує своє право вето для блокування рішень, які, на її думку, можуть вплинути на її стратегічні інтереси. Упродовж останніх десятиліть вето було застосоване у випадках, коли йшлося про запровадження санкцій або розслідування порушень прав людини у кризових регіонах. Особливо показовим є приклад вето росії під час голосувань щодо сирійського конфлікту, коли блокувалися резолюції, що передбачали введення санкцій проти режиму Башара Асада або проведення розслідувань військових злочинів. Цей підхід дозволив росії зберегти вплив у регіоні та підтримати свого ключового союзника.

Після анексії Криму в 2014 році та початку конфлікту на Донбасі, росія неодноразово застосовувала вето, щоб блокувати резолюції, що засуджували її дії. Зокрема, у 2014 році росія заблокувала проект резолюції, який засуджував результати референдуму в Криму та вимагав мирного

врегулювання ситуації. Це продемонструвало обмеження ефективності ООН у ситуаціях, коли одна зі сторін конфлікту є постійним членом Ради Безпеки. Використання вето в цьому випадку вказує на недоліки міжнародної системи безпеки, яка стає паралізованою через інтереси великих держав.

Часте використання вето росією впливає на здатність міжнародних організацій забезпечувати ефективну відповідь на конфлікти. Це не лише підриває авторитет ООН, але й підвищує напруженість у регіонах, де конфлікти залишаються невирішеними. Блокування рішень, що могли б призвести до санкцій або міжнародних розслідувань, зберігає політичний статус-кво та дає можливість урядам, що підтримуються росією, уникати міжнародного тиску.

У сучасному світі спостерігається посилення тенденції до формування альтернативних центрів впливу, які протиставляють себе традиційному західному демократичному устрою. Особливо помітним став процес консолідації авторитарних та гібридних режимів через створення міжнародних організацій, найвпливовішими з яких є БРІКС (Бразилія, росія, Індія, Китай, Південна Африка) та Шанхайська організація співробітництва (ШОС).

БРІКС та ШОС створили складну систему інституційних механізмів, що дозволяють авторитарним державам посилювати свій вплив та протистояти демократичним тенденціям. Ключовим елементом цієї системи став Новий банк розвитку (New Development Bank), заснований у рамках БРІКС. Ця фінансова установа надає можливість авторитарним режимам отримувати значні кредити без необхідності відповідати демократичним стандартам та вимогам щодо прозорості, які висувуються західними фінансовими інституціями.

ШОС, у свою чергу, розробила механізми військово-політичної співпраці, що дозволяють координувати дії силових структур країн-учасниць для придушення демократичних рухів та протестів. Організація активно просуває концепцію «суверенної демократії», яка фактично легітимізує

авторитарні практики управління під виглядом захисту національних особливостей.

Економічна взаємодія в рамках БРІКС та ШОС спрямована на створення альтернативної фінансової системи, незалежної від західного впливу. Країни-учасниці активно розвивають механізми взаєморозрахунків у національних валютах, створюють платіжні системи, альтернативні SWIFT, та формують спільні резервні фонди. Це дозволяє авторитарним режимам мінімізувати вплив міжнародних санкцій та зберігати економічну стабільність навіть в умовах міжнародної ізоляції.

Останні події демонструють активне розширення сфери впливу авторитарних об'єднань. Намір Туреччини та Азербайджану приєднатися до БРІКС свідчить про привабливість цього формату для країн, які прагнуть балансувати між демократичним та авторитарним таборами [17]. Вступ Білорусі до ШОС підтверджує тенденцію до формування єдиного простору авторитарного впливу від Східної Європи до Тихого океану [9].

БРІКС та ШОС активно розвивають альтернативний ідеологічний наратив, який протиставляється західним ліберально-демократичним цінностям. Ключовими елементами цього наративу є: критика «західного гегемонізму» та «подвійних стандартів»; просування концепції «традиційних цінностей»; Захист «цивілізаційної різноманітності»; заперечення універсальності демократичних принципів.

Попри наявність спільних інтересів у протистоянні демократичним тенденціям, між учасниками БРІКС та ШОС існують значні протиріччя. Особливо помітними є розбіжності між Китаєм та Індією щодо регіонального лідерства, а також різні підходи до російської агресії проти України. Проте спільне прагнення зберегти авторитарні моделі правління залишається потужним об'єднуючим фактором.

Формування та зміцнення БРІКС та ШОС відображає глобальну тенденцію до консолідації авторитарних режимів та їхнього прагнення створити альтернативну модель світового порядку. Ці організації надають

інституційну, економічну та ідеологічну підтримку недемократичним практикам управління, створюючи серйозний виклик для глобальної демократизації. Подальший розвиток цих структур може призвести до поглиблення глобального розколу між демократичним та авторитарним таборами, що матиме значні наслідки для міжнародної безпеки та світового економічного розвитку.

Отже, анексія Криму російською Федерацією у 2014 році стала яскравим прикладом порушення принципу територіальної цілісності, закріпленого у міжнародному праві. Це не лише порушило суверенітет України, але й підірвало довіру до основоположних міжнародних норм, таких як Статут ООН, Гельсінський заключний акт і Будапештський меморандум. Реакція світової спільноти на цю агресію переважно обмежувалася запровадженням санкцій, які, хоча й мали економічний ефект, не вплинули на політичну поведінку росії. Події в Криму також стали каталізатором загострення відносин між Заходом і росією, спричинивши нову хвилю глобального протистояння.

Вихід росії з Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (ДРСМД) у 2019 році поставив під сумнів стабільність системи контролю за озброєннями. Це рішення відкрило шлях до нових гонок озброєнь, створюючи особливі ризики для європейської безпеки. Відсутність механізмів для стримування розміщення ракет середньої дальності посилює напруженість у відносинах між провідними світовими державами. Розрив угоди також продемонстрував кризу в міжнародній системі безпеки, яка не здатна ефективно реагувати на сучасні виклики.

Активне використання права вето росією в Раді Безпеки ООН паралізує зусилля міжнародної спільноти щодо врегулювання конфліктів. Це особливо проявляється у випадках, коли резолюції стосуються дій самої росії або її союзників. Така ситуація підриває довіру до ефективності ООН і сприяє збереженню геополітичного статус-кво.

На глобальному рівні авторитарні держави створюють альтернативні центри впливу, такі як БРІКС та ШОС, які активно протистоять демократичним тенденціям. Ці організації не лише забезпечують економічну підтримку авторитарних режимів, але й формують новий ідеологічний наратив, що заперечує універсальність демократичних цінностей. Попри внутрішні суперечності між країнами-учасницями, спільне прагнення зберегти недемократичні моделі правління об'єднує їх зусилля у протистоянні Західному світові.

Загалом, дії авторитарних держав підривають існуючий міжнародний порядок, ускладнюють врегулювання конфліктів і створюють нові виклики для глобальної безпеки. Це свідчить про необхідність пошуку нових механізмів захисту демократичних цінностей, відновлення довіри до міжнародного права і посилення співпраці між демократичними державами. Лише спільні та скоординовані зусилля можуть протидіяти подальшому зміцненню авторитаризму у світі.

3.3. Механізми протидії авторитарним загрозам у сучасному світі

Санкції є одним із головних інструментів, які міжнародна спільнота використовує для боротьби з авторитарними режимами. Їхня мета – обмежити ресурси таких режимів, посилити внутрішній тиск і стимулювати політичні зміни. Однак ефективність санкцій часто залишається під питанням через низку проблем.

Авторитарні режими демонструють високу здатність пристосовуватися до санкцій. Вони розвивають внутрішні економічні механізми, які зменшують залежність від зовнішніх ресурсів, та знаходять нових партнерів серед країн, які не підтримують санкції. Наприклад, росія після введення масштабних обмежень змогла розширити зв'язки з Китаєм, Індією та іншими країнами Глобального Півдня.

Ще одна значна проблема – обхід санкцій. Використання офшорів, посередників, криптовалют та нелегальних ринків дозволяє авторитарним режимам зберігати фінансові ресурси для утримання влади. Наприклад, Іран, попри санкції, зміг організувати нелегальні схеми експорту нафти. Також санкції часто не впливають на еліти так, як це передбачалося. Економічний тягар у таких випадках перекладається на звичайних громадян, а режим може навіть використовувати санкції як привід для мобілізації суспільства навколо себе, розповсюджуючи риторику «зовнішньої загрози».

Додаткові труднощі виникають через несистемність запровадження санкцій. Країни часто діють розрізнено, без довгострокового плану, що дає авторитарним режимам більше часу для адаптації. Наприклад, різні підходи до санкцій між США, ЄС та іншими державами ускладнюють координацію зусиль. До цього додається нерішучість деяких країн у запровадженні обмежень, особливо коли йдеться про їхні економічні інтереси. Деякі європейські держави, наприклад, вагалися щодо жорсткіших санкцій проти росії через залежність від її енергоресурсів.

Також санкції послаблюються через недостатню підтримку з боку багатьох країн Глобального Півдня. Вони нерідко займають нейтральну позицію або навіть співпрацюють із режимами, які потрапили під санкції. Це розмиває ефективність обмежень і зменшує міжнародний тиск.

Незважаючи на ці виклики, санкції залишаються важливим інструментом. Для їхньої ефективності потрібен системний підхід, узгоджена міжнародна політика, боротьба з корупційними схемами і нелегальними потоками ресурсів. Важливо також посилювати підтримку країн, які найбільше страждають від наслідків санкційної політики. Лише через спільні дії можна протидіяти авторитарним загрозам та забезпечити результативність санкцій як механізму тиску.

Акт Магнітського є важливим міжнародним механізмом, спрямованим на запобігання авторитарним загрозам через боротьбу з порушеннями прав людини та корупцією. Ухвалений США у 2012 році, цей закон став інструментом персоналізованих санкцій, які блокують доступ до ресурсів і міжнародних зв'язків для осіб, що вдаються до репресивних практик або підривають демократичні інститути. Основою його прийняття стало розслідування корупційних схем російських посадовців адвокатом Сергієм Магнітським, яке завершилося його смертю в умовах тюремного утримання [76].

Акт Магнітського надає право урядам накладати санкції на тих, хто становить загрозу демократії. Санкції включають заморожування активів, заборону на в'їзд і обмеження доступу до фінансових систем. У 2016 році цей механізм отримав глобальне застосування через ухвалення Глобального Акту Магнітського, що дозволило поширити санкції на осіб, причетних до порушень прав людини незалежно від країни їх походження.

Глобальний Акт Магнітського став прикладом ефективної протидії авторитарним практикам і надихнув такі країни, як Канада, Велика Британія та Європейський Союз, на впровадження аналогічних законодавчих ініціатив. Персоналізовані санкції суттєво обмежують можливості авторитарних

режимів використовувати глобальні економічні та фінансові інструменти для реалізації своїх репресивних цілей [73].

Цей механізм також сприяє консолідації міжнародного співтовариства у протидії корупції та порушенням прав людини, демонструючи готовність демократичних держав до рішучих дій. Акт Магнітського закріпився як один із ключових інструментів, який стримує авторитарні загрози, забезпечуючи підтримку демократичних цінностей та безпеки на глобальному рівні.

Нафтова галузь Ірану, яка є основою економіки країни, стала об'єктом міжнародних санкцій, спрямованих на обмеження авторитарних амбіцій іранського режиму. Санкції, зокрема з боку США, мали за мету унеможливити використання нафтових доходів для фінансування військових і політичних ініціатив, які підривають регіональну стабільність та порушують міжнародні норми.

Секторальні санкції проти Ірану включали заборону на інвестиції у видобуток і переробку нафти, блокування доступу до глобальних фінансових систем, а також обмеження експортних транзакцій, зокрема в доларах США. Такі заходи створили суттєві бар'єри для участі Ірану в міжнародному нафтовому ринку, обмеживши його економічні можливості та вплив [74].

Ефективність санкцій проявилася у значному скороченні обсягів експорту нафти, що призвело до зменшення державних доходів, дефіциту бюджету, інфляції та послаблення національної валюти. Це послабило позиції іранського уряду, який залежав від нафтових надходжень для забезпечення стабільності внутрішньої політики та фінансування зовнішніх ініціатив.

Водночас санкції мали і глобальний вплив, зокрема на енергетичний ринок. Зниження поставок іранської нафти спричинило зростання цін, що створило додаткові виклики для країн-імпортерів. У відповідь на обмеження Іран розробив альтернативні механізми, такі як використання тіньових каналів експорту, співпраця з третіми країнами та застосування криптовалют для обходу санкцій [77].

Цей приклад демонструє, як міжнародні санкції можуть бути інструментом стримування авторитарних режимів, одночасно викликаючи глобальні економічні наслідки. Однак іранська практика обходу санкцій також вказує на необхідність постійного вдосконалення механізмів контролю та забезпечення координації між державами для ефективної протидії авторитарним загрозам.

Санкції, введені США проти Huawei у 2019 році, стали прикладом використання технологічних обмежень як інструменту протидії авторитарним загрозам. Включення компанії до «Entity List» позбавило її можливості співпрацювати з американськими компаніями без спеціальних ліцензій. Ці заходи обмежили доступ Huawei до критично важливих технологій, зокрема напівпровідників та програмного забезпечення, що завдало суттєвого удару по її здатності конкурувати на світовому ринку.

Мотивом введення санкцій стало твердження уряду США про загрозу національній безпеці через ймовірні зв'язки Huawei з китайським урядом. Особливу стурбованість викликала можливість використання обладнання компанії для шпигунства, зокрема в контексті розгортання мереж 5G, які мають стратегічне значення для телекомунікаційної інфраструктури майбутнього.

Обмеження позбавили Huawei доступу до передових напівпровідників та програмного забезпечення, таких як операційна система Android, що змусило компанію шукати нові підходи до розробки власних продуктів. Ці дії стали каталізатором для трансформації компанії, яка розпочала активний розвиток внутрішніх технологій, зокрема у сфері напівпровідників і програмного забезпечення.

Санкції проти Huawei мали також глобальний вплив. Вони змусили уряди багатьох країн переглянути співпрацю з компанією, побоюючись санкцій з боку США. Наприклад, Велика Британія відмовилася від використання обладнання Huawei у своїх мережах 5G, що призвело до зростання попиту на альтернативні рішення від таких компаній, як Ericsson та

Nokia. Це змінило структуру ринку телекомунікацій та посилило залежність країн від технологій західного виробництва [50, с. 26].

Huawei відповіла на санкції шляхом диверсифікації та інновацій, а Китай ініціював масштабні програми для підтримки національного технологічного сектору. Ці дії підкреслюють важливість технологічної незалежності для авторитарних режимів, що використовують технології як інструмент глобального впливу.

Цей приклад ілюструє ефективність технологічних санкцій у стримуванні авторитарних амбіцій, але також показує виклики, пов'язані з їх реалізацією. Вони спонукають авторитарні режими до зміцнення власної технологічної бази, що вимагає від демократичних країн координації та довгострокових стратегій протидії.

SWIFT є критично важливою складовою глобальної фінансової інфраструктури, що забезпечує міжнародні фінансові операції. Відключення від цієї системи є потужним інструментом економічного тиску, оскільки позбавляє країну доступу до міжнародних платежів, що ускладнює експортно-імпорتنі операції та блокує можливості для залучення іноземних інвестицій.

Одним із найбільш показових випадків стало відключення Ірану від SWIFT у 2018 році, що було реакцією на його ядерну програму [5, с. 170]. Це обмеження призвело до серйозних економічних труднощів для Ірану, оскільки його банки втратили можливість обробляти міжнародні транзакції, що суттєво скоротило експорт нафти і ускладнило імпорт необхідних товарів, зокрема технологій та медичних засобів.

Подібний захід був застосований проти росії у 2022 році, після її військової агресії проти України. Відключення частини російських банків від SWIFT стало одним із найжорсткіших економічних обмежень, які ускладнили росії доступ до світових фінансових ринків і значно обмежили можливості для міжнародних фінансових операцій [8]. Це також поставило під загрозу стабільність економіки країни, що залежала від зовнішніх фінансових зв'язків.

Відключення від SWIFT серйозно обмежує рівень міжнародної торгівлі та інвестицій, створюючи значні перешкоди для фінансового сектора. У відповідь росія була змушена шукати альтернативи, такі як розробка власної системи фінансових повідомлень та зміцнення співпраці з іншими країнами, зокрема Китаєм, що також став важливим фінансовим партнером у контексті санкцій.

Ці приклади свідчать про те, що відключення від SWIFT стало важливим механізмом міжнародного економічного тиску, який спрямований на стримування авторитарних режимів, що загрожують міжнародній безпеці та правам людини. Однак такі заходи також показують, що країни можуть адаптувати свої фінансові системи до санкційних умов, шукаючи нові альтернативи для забезпечення економічної стабільності.

Прозорість медіавласності є важливим інструментом для забезпечення незалежності медіа та підтримки свободи преси, особливо в умовах, коли концентрація медіавласності може призвести до політичного та економічного тиску. Закони, що регулюють прозорість медіавласності, мають на меті забезпечити доступ до інформації про власників медіакомпаній, що дозволяє запобігти концентрації медіавлади та впливу на редакційну політику, знижуючи ризики маніпуляцій і цензури.

В Європейському Союзі прийняті законодавчі акти, що зобов'язують медіа розкривати інформацію про своїх власників. Такі закони сприяють зменшенню політичного та економічного тиску на медіа та допомагають забезпечити їхню редакційну незалежність. Наприклад, у Румунії прозорість медіавласності дозволила виявити структури власності великих медіакомпаній, які намагалися впливати на політичні процеси [71].

Прозорість також є важливим механізмом для захисту журналістської незалежності. Вона дозволяє зменшити можливості використання медіа для просування політичних інтересів окремих осіб чи груп, що підтримують авторитарні режими. Однак, ефективність законів про прозорість медіавласності часто ставиться під сумнів через проблеми з імплементацією, а

також використання офшорних структур та інших механізмів для приховування справжніх власників медіа.

Незважаючи на ці виклики, прозорість медіавласності сприяє зміцненню демократичних цінностей, підвищуючи рівень довіри громадськості до медіа. Вона знижує ризики цензури та маніпуляцій і дозволяє громадянам отримувати більш точну та об'єктивну інформацію. Тому закони про прозорість медіавласності залишаються важливим інструментом у протидії авторитарним загрозам та підтримці демократичного розвитку.

Підтримка неурядових організацій (НУО) відіграє ключову роль у зміцненні громадянського суспільства, що є важливим елементом протидії авторитарним загрозам. НУО забезпечують платформу для взаємодії громадян із державою, сприяють захисту прав людини та демократичних процесів, виступаючи важливими акторами у протидії авторитарним практикам.

Міжнародні організації, такі як Європейський Союз і ООН, активно підтримують НУО, реалізуючи програми, які надають їм фінансові ресурси, технічну допомогу та можливості для розвитку. Наприклад, Європейський інструмент демократії та прав людини (EIDHR) спрямований на посилення потенціалу місцевих НУО у захисті демократії та прав людини, що особливо актуально в умовах авторитарних викликів.

Ініціативи, такі як програми USAID, також сприяють посиленню організаційних спроможностей НУО. Вони забезпечують навчання, фінансування та інструменти для адвокаційної діяльності й моніторингу діяльності органів влади, що дозволяє протидіяти авторитарним тенденціям, підвищуючи прозорість та підзвітність державних інститутів.

У країнах, які переживали перехід від авторитаризму до демократії, таких як Польща, Румунія та Угорщина, НУО стали важливим інструментом стабілізації демократичних процесів завдяки міжнародній підтримці. Ці приклади демонструють важливість координації між місцевими організаціями та глобальними партнерами.

Водночас авторитарні режими часто обмежують діяльність НУО через законодавчі бар'єри, скорочення фінансування та тиск на активістів. У таких умовах міжнародна підтримка стає критично необхідною, щоб НУО могли ефективно діяти та протистояти спробам централізації влади і придушення громадянської активності.

Підтримка НУО є стратегічним механізмом у глобальних зусиллях протидії авторитарним загрозам, оскільки вона сприяє розвитку демократії, посиленню громадянського суспільства та захисту фундаментальних прав і свобод людини.

Факт-чекінг є ключовим інструментом у протидії дезінформаційним загрозам, особливо в умовах гібридних воєн, коли інформація використовується як засіб впливу. Українська платформа StopFake, створена у 2014 році, стала прикладом успішного використання факт-чекінгу для боротьби з маніпуляціями й інформаційними атаками.

StopFake виникла як ініціатива українських журналістів, спрямована на спростування фейків, пов'язаних із війною на Донбасі. Її головна мета — перевірка й нейтралізація неправдивої інформації, що поширюється російськими та іншими іноземними медіа з метою впливу на громадську думку [32].

Факт-чекери платформи використовують комплексні методи, такі як порівняльний аналіз, перевірка джерел та консультації з експертами. Це дозволяє ідентифікувати й викривати дезінформацію, що поширюється через соціальні мережі, новинні ресурси та відеоматеріали. Міжнародна доступність StopFake завдяки багатомовному контенту забезпечує охоплення аудиторії далеко за межами України, роблячи платформу важливим елементом глобальної боротьби з дезінформацією.

Важливою складовою діяльності StopFake є просвітницька робота. Платформа організовує тренінги та навчальні програми, які допомагають громадянам розпізнавати маніпуляції в інформаційному просторі. Її членство в Міжнародній мережі факт-чекінгу (IFCN) сприяє обміну досвідом із

провідними міжнародними ініціативами, що дозволяє вдосконалювати методи боротьби з фейками [32].

Платформа стикається з новими викликами, включаючи використання дезінформаційними кампаніями сучасних технологій, таких як штучний інтелект. Однак StopFake постійно адаптується, оновлюючи свої підходи й посилюючи міжнародну співпрацю, що дозволяє їй ефективно протидіяти зростаючим інформаційним загрозам.

Діяльність StopFake демонструє важливість факт-чекінгу як механізму захисту інформаційного простору, особливо у країнах, що стикаються з авторитарними впливами. Платформа є прикладом успішної інтеграції факт-чекінгу в систему протидії авторитарним загрозам, сприяючи зміцненню демократичних інститутів і підвищенню стійкості суспільства до маніпуляцій.

Загальний регламент захисту даних (GDPR) відіграє ключову роль у зміцненні механізмів протидії інформаційним загрозам, спричиненим недостатнім контролем за обробкою персональних даних. Цей законодавчий акт Європейського Союзу став зразком для захисту конфіденційності користувачів, спрямованим на регулювання діяльності організацій, включно із соціальними мережами, які є важливими майданчиками для інформаційного впливу.

GDPR визначає базові принципи обробки даних: прозорість, мінімізацію, цільове обмеження та захист прав користувачів. Соціальні мережі, такі як Facebook та Instagram, зобов'язані не лише інформувати користувачів про способи використання їхніх даних, але й надавати їм інструменти контролю, включно з правом на видалення інформації та її перенесення до іншої платформи.

Запровадження GDPR змусило соціальні мережі змінити підходи до обробки персональних даних. Основні бізнес-моделі цих платформ, побудовані на зборі й аналізі даних для таргетованої реклами, зазнали трансформацій. Компанії розробили нові політики конфіденційності та

впровадили механізми отримання згоди користувачів, що значно підвищило рівень прозорості та відповідальності [45].

GDPR також передбачає високі штрафи за недотримання його норм, що стимулює компанії ретельніше підходити до захисту даних. Розмір штрафу може досягати 20 мільйонів євро або 4% річного глобального обороту компанії, що підштовхує організації до впровадження більш ефективних систем безпеки.

Вплив GDPR виходить за межі ЄС. Його впровадження стало каталізатором для реформ у сфері захисту даних у багатьох країнах світу. Багато держав адаптували своє законодавство, прагнучи відповідати встановленим стандартам, що сприяло формуванню глобальних норм для діяльності соціальних мереж [45].

Таким чином, GDPR став не лише регуляторним інструментом, але й ефективним механізмом протидії інформаційним загрозам. Він забезпечує посилений контроль користувачів над їхніми даними, сприяє прозорості діяльності соціальних мереж і встановлює нові стандарти відповідальності у цифровому просторі, що знижує ризики маніпуляцій і дезінформації.

Підсумовуючи, відзначимо, що у боротьбі з авторитарними загрозами важливими є скоординовані міжнародні дії, санкції, підтримка громадянського суспільства та прозорість медіа. Персональні санкції, як-от Акт Магнітського, та секторальні обмеження допомагають стримувати авторитарні режими, але їх ефективність залежить від синхронізації дій країн і вдосконалення механізмів контролю. Технологічні санкції й фінансові обмеження, як відключення від SWIFT, створюють додатковий тиск, але потребують інноваційних рішень для уникнення їх обходу. Ключову роль відіграють також освіта, правозахисні ініціативи та інституційна спроможність, які зміцнюють здатність суспільств протистояти авторитарним викликам.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило гіпотезу, що сучасні авторитарні режими здатні адаптуватися до змінних умов глобалізації, використовуючи новітні технології та соціально-економічні чинники для зміцнення свого контролю. Виявлено, що такі режими не тільки утримують владу всередині країни, але й знаходять нові способи впливу на міжнародну арену, що ставить під загрозу стабільність і безпеку демократичних систем.

Це дає підстави зробити висновок, що ревіталізація авторитаризму в XXI столітті є багатограним і складним феноменом, який активно адаптується до нових умов глобалізації, технологічного розвитку та соціально-економічних змін. Сучасні авторитарні режими демонструють гнучкість і здатність трансформуватися, що дозволяє їм зберігати владу та навіть посилювати свій вплив у світі.

Авторитарні режими не лише застосовують традиційні методи централізації влади та репресій, але й активно використовують новітні цифрові технології, як-от масове спостереження, цензуру та маніпуляцію інформаційним простором. Вони вдало інтегрують ці інструменти у свої системи управління, що дозволяє їм ефективно контролювати населення, придушувати опозицію та запобігати протестам. Технології стали потужним ресурсом авторитарної влади, зокрема через впровадження систем соціального кредиту та використання алгоритмів для формування громадської думки.

Економічна стабільність і процвітання також відіграють важливу роль у легітимації сучасних авторитарних режимів. За допомогою економічного зростання, модернізації та покращення рівня життя громадян ці режими здатні приховувати репресивну сутність своєї політики. Вони демонструють здатність забезпечувати успішний розвиток без демократичних реформ, створюючи ілюзію ефективного управління, що, у свою чергу, підвищує їхню підтримку серед населення.

Особливо небезпечною тенденцією є зростання міжнародної співпраці між авторитарними державами. Вони формують спільні технологічні, економічні та інформаційні мережі, які дозволяють їм обмінюватися досвідом у посиленні контролю, створювати альянси для протидії демократичним впливам та обґрунтовувати агресивну зовнішню політику. Ідеологічні концепції, такі як «русский мир» чи «неоосманізм», слугують інструментами зовнішньої експансії та виправданням втручання у внутрішні справи інших країн.

У внутрішній політиці авторитарні режими активно використовують механізми ідеологічного впливу, такі як формування культурної гегемонії та контроль над освітою й мистецтвом. Це дозволяє їм не лише пригнічувати опозицію, але й формувати нове покоління, віддане режиму. Зокрема, молодь піддається мілітаризованій освіті, яка створює культуру беззаперечної служби державі.

Дослідження також показало, що авторитарні лідери використовують популістську риторику, апелюючи до традиційних цінностей і страхів населення. Вони створюють образ ворога, який загрожує ідентичності та стабільності, тим самим консолідуючи підтримку та легітимізуючи свою владу. Харизматичне лідерство стає ключовим інструментом такого впливу, що дозволяє лідерам формувати культ особистості.

Мілітаризація є ще одним важливим аспектом сучасних авторитарних режимів. Вона включає не лише нарощування військової потужності, але й розбудову системи ідеологічного контролю. Через пропаганду, паради та військові тренування створюється суспільство, лояльне до влади й готове виконувати будь-які її накази.

Загалом, сучасні авторитарні режими перетворилися на адаптивну систему, яка вдало використовує глобальні можливості для самозбереження та зміцнення своєї влади. Водночас їхній вплив становить серйозну загрозу для міжнародної безпеки, демократичних інститутів та прав людини. Важливо розвивати механізми протидії цим викликам, зокрема через посилення

міжнародної співпраці, підтримку демократичних рухів і контроль за етичним використанням технологій.

Це дослідження підтверджує, що сучасні форми авторитаризму потребують системного підходу до аналізу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори їхнього розвитку, та відкриває нові перспективи для подальшого вивчення цього феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алган Я., Гурієв С., Папайоанну Е., Пассарі Є. Марш популістів: європейська криза довіри та підйом популізму. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/marsh-populativ-yevropejska-kryza-doviri-ta-pidjom-populizmu> (дата звернення: 13.01.2024).
2. Артьомов І. В. Анексія Криму Російською Федерацією та її вплив на національну безпеку України. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України* : навч. посіб. / рец.: С. В. Віднянський, І. І. Вовканич, І. Я. Тодоров. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. С. 110–131. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/50555>
3. Аулін О. Особливості розвитку сучасної османсько-турецької державної ідеології: від османізму до постнеосманізму. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2 (74). С. 171–177. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-171-177>
4. Багаті та бідні: 1% людей на планеті багатші, ніж 95% населення Землі разом узятих. УНІАН : веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/bagati-ta-bidni-1-lyudey-na-planeti-bagatshi-nizh-95-naselennya-zemli-razom-uzyatih-12766338.html> (дата звернення: 18.11.2024).
5. Бондаренко В. Д. Еволюція економічних санкцій США проти Ірану та їх вплив на відносини між обома країнами. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. 43. С. 168–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v043.2023.28>
6. Вдовичин І., Каламбет І. Соціально-психологічне явище конформізму: особливості дослідження у політичній науці. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 43. С. 228–236. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.28>.
7. Вишковська В. І., Попов А. А. Про можливі напрямки реформування Ради Безпеки ООН і самої організації. *Вісник Маріупольського*

- державного університету. *Серія: Право*. 2022. Вип. 23-24. С. 111-122.
URL: https://visnyk-pravo.mdu.in.ua/uk/pravo_23_24_2022.pdf
8. Вінокуров Я. Відключення РФ від SWIFT: скільки заплатять росіяни за вторгнення в Україну. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/02/26/682847/> (дата звернення: 12.11.2024).
 9. Вонс Р. Білорусь стала повноправним членом Шанхайської організації співробітництва. *Главком*. 04.07.2024. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/bilorus-stala-povnopravnim-chlenom-shankhajskoj-orhanizatsiji-spivrobitnitstva-1008397.html> (дата звернення: 24.11.2024).
 10. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах / Семюел Гантінгтон ; пер. з англ. Т. Цимбала. Київ : Наш формат, 2020. 448 с.
 11. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / пер. з англ. Н. П. Поліщук. Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.
 12. Голденштейн К. О. Основні напрями і специфіка використання політичної символіки в сучасній Україні. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 38–46. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.5>
 13. Горбулін В. П. Щодо питання створення Стратегії розвитку ракетно-реактивної зброї України. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 2 (50). С. 5-12. URL: <https://niss-priority.com/index.php/journal/article/view/247/234> (дата звернення: 25.11.2024). С.8.
 14. Гуменюк Л. Й. Авторитарна і тоталітарна особистість (психологічні концепти). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. Вип. 1. С. 24-32. URL: <https://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/psychology/article/view/89>
 15. Дем'янчук О. В. Проект Один пояс, один шлях: геостратегія по-китайськи. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2018. № 5. С. 179–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2018_5_17

- 16.Дергачова В. В., Голюк В. Я., Згуровський О. М. Торговельна війна США і Китаю: причини та наслідки для світової економіки. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 1. С. 54–63. URL: <https://www.chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/96>
- 17.Економіка КНР: перспективи та виклики. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 23.05.2023. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/ekonomika-knr-perspektyvy-ta-vyklyky> (дата звернення: 05.11.2024).
- 18.Економіка КНР: перспективи та виклики / Г. Широкий, Н. Гавриленко. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/ekonomika-knr-perspektyvy-ta-vyklyky.pdf>
- 19.Іванов Д. Надлюдина маніпульована: цифрова та реальна ідентичності у соціальних мережах. *Інтегровані комунікації*. 2019. № 7. С. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2019.7.2>.
- 20.Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / пер. з англ. Київ: Ваклер, 2006. 230 с.
- 21.Колісник М. Як ЄС позбувається газової залежності від росії. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/6/694653/> (дата звернення: 25.09.2024).
- 22.Кушнар'ов І. В. Політична корупція в умовах неоавторитаризму держав центральної Азії (приклад Казахстану, Киргизстану та Таджикистану). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*. 2017. № 2. С. 4-16. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2017_2_3.
- 23.Макух-Федоркова І. Маніпулятивні впливи як прояви сучасної соціокультурної кризи: Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. № 43. С. 296-306. <https://doi.org/10.31861/mhpi2021.43.296-306>

- 24.Молоткіна Ю. Вербальне маніпулювання "фабрики тролів" у контексті антиукраїнської пропаганди Кремля в англomовному дискурсі соціальних мереж Tiktok та Twitter. *Society. Document. Communication*. 2022. Вип. 17. С. 155-181. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2022_17_9.
- 25.Панова І.О., Багінська А.В. Типологія та характеристики авторитарних політичних режимів. *Бізнес Інформ*. Вип. 5, № 544. С. 6–11. DOI:10.32983/2222-4459-2023-5-6-11.
- 26.Пістракевич О., Лісовська М. Реакція дипломатичних представництв європейських держав в Україні на події російсько-української війни (за матеріалами офіційних веб-ресурсів). *Консенсус*. 2024. № 2. С. 205-218. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2024-02/205-218> С. 211.
- 27.Поплавська О. М. Прекаризація: ризики соціальної безпеки України. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 124–131. URI: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/18337>
- 28.Саутьонков В. М. Пандемія коронавірусу як чинник посилення неоавторитаризму. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Вип. 54, № 3. С. 189–203. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265747>
- 29.Скрипнюк О. В. Сучасний авторитарний режим: характерні риси і прояви. *ScienceRise: Juridical Science*. 2020. №2(12). С. 18–23. <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.210869>
- 30.Скрипченко І. Економічна криза 2007–2008 років як чинник появи масових протестних рухів в США. *Науково-теоретичний альманах Грани*. 2023. Т. 26, № 6. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.15421/1723122>.
- 31.У Китаї впроваджується система тотального відеоспостереження. *Вікна* URL: <https://vikna.if.ua/cikavo/93952/view> (дата звернення: 06.09.2024).
- 32.Фейки, спростовані проектом StopFake в 2014-2017 роках: наративи та джерела. *StopFake*. 20.09.2018. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejky-sprostovani-proektom-stopfake-v-2014-2017-rokah-narratyvy-ta-dzherela/> (дата звернення: 2.11.2024).

- 33.Хома Н. Неоосманізм як підґрунтя близькосхідної політики Турецької Республіки. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 42. С. 99–108. DOI:[10.31861/mhpi2020.42.99-108](https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.99-108).
- 34.Шаповаленко М. В. Олігархія як фактор утвердження авторитаризму. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Питання політології. № 39. С. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2021-39-01>
- 35.Швед, В.В. Китайська система соціального кредиту: ключові особливості та можливість використання в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. №2 (77). С.41–53. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2\(77\).2021.41-53](https://doi.org/10.33987/vsed.2(77).2021.41-53)
- 36.Що таке «неліберальна демократія» і як її запроваджують в Угорщині? @ Закарпаття онлайн. *Закарпаття онлайн*. URL: <https://zakarpatty.net.ua/News/187840-ShCHo-take-neliberalna-demokratiia-i-iak-ii-zaprovadzhuiut-v-Uhorshchyni> (дата звернення: 22.11.2024).
- 37.Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality*. Harpers, 1950.
- 38.Appignanesi R. Ultima Britannia. *Third Text*. 2018. Vol. 32, No. 5–6. P. 565–581. DOI: <https://doi.org/10.1080/09528822.2018.1548832>
- 39.Baggio R. C., Berni P. E., Carpenedo A. Authoritarian Legality and Constitutional Jurisdiction in Chile: Continuities and Ruptures in the Formation of Constitutionalism from the 1990's. *Beijing Law Review*. 2024. Vol. 15. P. 1158-1177. <https://doi.org/10.4236/blr.2024.153070>
- 40.Beck U., Giddens A., Lash S. Reflexive modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order. Reprint. Cambridge : Polity Pr, 2007. 225 p.
- 41.Belarus Protests: Driving Forces and Outcomes. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021. 16 p. URL:

- https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/belarus_protests_web_nato_stratcom_coe.pdf (дата звернення: 4.11.2024).
42. Brown T. G., Statman A., Sui C. Public Debate on Facial Recognition Technologies in China. *MIT Case Studies in Social and Ethical Responsibilities of Computing*. 2021. Summer. <https://doi.org/10.21428/2c646de5.37712c5c>
 43. Carpenter M. J., Perrier B. Yellow Vests: Anti-austerity, pro-democracy, and popular (not populist). *Frontiers in Political Science*. 2023. Vol. 5. P. 1–16. DOI: [10.3389/fpos.2023.1037942](https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1037942).
 44. Darczewska J. Rosgvardiya: National Guard or Internal Police? Warsaw: Centre for Eastern Studies (OSW), 2017. 71p. URL: https://aei.pitt.edu/103306/1/PV_ENG_Rosgvardiya_net.pdf
 45. Data Protection Principles: The 7 Principles Of GDPR Explained. *CyberPilot*. URL: <https://www.cyberpilot.io/cyberpilot-blog/data-protection-principles-the-7-principles-of-gdpr-explained/> (дата звернення: 7.09.2024).
 46. Diamond L. In Search of Democracy. 1. Routledge, 2015. 486 с. DOI: [10.4324/9781315685175](https://doi.org/10.4324/9781315685175).
 47. Diamond L. The Spirit of Democracy: The Struggle to Build -Free Societies throughout the World. *Times Books*, 2008.
 48. Fahadayna A. C. Stable Autocracy in Saudi Arabia: The Failure of Arab Spring Democratisation. *Global: Jurnal Politik Internasional*. 2024. Vol. 26, No. 1. C. 70–94. DOI: <https://doi.org/10.7454/global.v26i1.1309>. URL: <https://scholarhub.ui.ac.id/global/vol26/iss1/4>
 49. Fancy Bear (APT28) Threat Actor. *Radware*. URL: <https://www.radware.com/cyberpedia/ddos-attacks/fancy-bear-apt28-threat-actor/> (дата звернення: 26.09.2024).
 50. Gallagher J. C. U.S. Restrictions on Huawei Technologies: National Security, Foreign Policy, and Economic Interests : *Congressional Research Service Report R47012* / Congressional Research Service. Washington, DC, 2022. 40 p. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47012/2>

51. GDP main aggregates and employment - first estimate for the second quarter of 2021. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210715-2> (дата звернення: 8.11.2024).
52. Geddes B. What Do We Know About Democratization After Twenty Years? *Annual Review of Political Science*. Annual Reviews, 1999. P. 115–144. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.115>. 1999.
53. Geddes B. Why Parties and Elections in Authoritarian Regimes? American Political Science Association, 2005. URL: <https://www.scribd.com/document/133702645/Barbara-Geddes-Why-Parties-and-Elections-in-Authoritarian-Regimes-2006>
54. Geddes B., Wright J., Frantz E. Autocratic Breakdown and Regime Transitions: A New Data Set. *Perspectives on Politics*. 2014. Vol. 12, № 2. P. 313–331. DOI: 10.1017/S1537592714000851.
55. Geddes B., Wright J., Frantz E. New Data on Autocratic Regimes. *Perspectives on Politics*. 2014. URL: https://bpb-us-e1.wpmucdn.com/sites.psu.edu/dist/0/12570/files/2014/06/GeddesWrightFrantz_Autocratic-Breakdown.pdf
56. Griffiths J. The Great Firewall of China: How to Build and Control an Alternative Version of the Internet. London : Zed Books, 2019. 400 p.
57. Huntington, Samuel P. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. University of Oklahoma Press, 1991. URL: <https://www.academia.edu/download/49642546/huntington.pdf>
58. Iran blocks encrypted Telegram messenger app, citing security. *DW*. URL: <https://www.dw.com/en/iran-blocks-encrypted-telegram-messenger-app-citing-security/a-43600382> (дата звернення: 11.11.2024).
59. Jonson L. Art and Protest in Putin's Russia. 1. Routledge, 2015. 282 c. DOI: [10.4324/9781315728469](https://doi.org/10.4324/9781315728469).
60. Karpchuk N. The Russian Federation propaganda narratives. *Torun International Studies*. 2021. Vol. 1, No. 14. P. 19–30. DOI: <https://doi.org/10.12775/TIS.2021.002>.

61. Kochhar R., Sechopoulos S. How the American middle class has changed in the past five decades. *Pew Research Center*. 2022. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/04/20/how-the-american-middle-class-has-changed-in-the-past-five-decades/> (дата звернення: 8.11.2024).
62. Kruglashov A., Shvydiuk S. Hybrydowe zagrożenia dla demokracji. Wybrane przykłady zewnętrznej ingerencji Rosji w wybory. *Wschód Europy*. 2020. Vol. 6, no. 2. S. 79–93. DOI: <https://doi.org/10.17951/we.2020.6.2.79-93>
63. Levitsky S., Way L. *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge University Press, 2010.
64. Linz J. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers, 2000.
65. Martí I Puig S. Javier Corrales, Autocracy Rising. How Venezuela Transitioned to Authoritarianism. *Foro Internacional*. 2024. Vol. 64, No. 3. C. 731–738. DOI: <https://doi.org/10.24201/fi.v64i3.3101>.
66. Moore M., Colley T. Two international propaganda models: comparing RT and CGTN's 2020 US election coverage. *Journalism Practice*. 2022. Vol. 18, No. 5. P. 1306–1328. DOI: <https://doi.org/10.1080/17512786.2022.2086157>.
67. Nabaneh S. From Contemporary (Semi-Competitive) Authoritarian Regimes to Constitutional Democracies in Africa: Lessons from The Gambia, Uganda and Zimbabwe. *Thesis (Ph.D.)*. University of Washington, 2024. 196 p. <https://hdl.handle.net/1773/52543>
68. North Korean military parades: Propaganda, intimidation, unity. *Hindustan Times*. 08.09.2018. URL: <https://www.hindustantimes.com/world-news/north-korean-military-parades-propaganda-intimidation-unity/story-T3iCFPPkyr22nT0e4DKMfM.html> (дата звернення: 24.11.2024).
69. O'Donnell G. Reflections on the Patterns of Change in the Bureaucratic-Authoritarian State. *Latin American Research Review*. 1978. Vol. 13, No. 1. C. 3–38. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0023879100030661>.

70. Schedler A. Electoral Authoritarianism. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences* / Ed. Robert A. Scott, Stephan M. Kosslyn. Wiley, 2015. C. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0098>.
71. Ten recommendations on transparency of media ownership . *Access-Info Europe*.. URL: https://www.access-info.org/wp-content/uploads/TMO_Recommendations_05_November_2013.pdf (дата звернення: 25.10.2024).
72. Thompson B. Analysis of Propaganda in North Korean Education System. *Pyongyang Post*. 2024. URL: <https://pyongyang-post-3.webflow.io/posts/analysis-of-propaganda-in-north-korean-education-system> (дата звернення: 24.11.2024).
73. U.S. Global Magnitsky Sanctions. *Human Rights First*. URL: <https://humanrightsfirst.org/library/u-s-global-magnitsky-sanctions/> (дата звернення: 12.11.2024).
74. US expands sanctions against Iran's oil industry after attack on Israel. *Voice of America*. 11.10.2024. URL: <https://www.voanews.com/a/us-expands-sanctions-against-iran-s-oil-industry-after-attack-on-israel/7819539.html> (дата звернення: 12.11.2024).
75. Vereá M. Sentimientos y políticas antimigrantes y antimexicanos durante los primeros 18 meses de la Presidencia Trump. *Norteamérica*. 2018. Vol. 13, Issue 2. P.197-226. DOI: [10.22201/cisan.24487228e.2018.2.335](https://doi.org/10.22201/cisan.24487228e.2018.2.335).
76. Weber M. A. Human Rights and Anti-Corruption Sanctions: The Global Magnitsky Human Rights Accountability Act. *Congressional Research Service*. 2024. November 7. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10576> (дата звернення: 16.11.2024).
77. Xu A. D., Zhou A. O., Mohanty S. US sanctions on Iran to tighten China crude flows, raise shipping costs. 14.10.2024. URL: <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest->

[news/oil/101424-us-sanctions-on-iran-to-tighten-china-crude-flows-raise-shipping-costs](#) (дата звернення: 10.11.2024).